

FINNS MINA BETYG?

En fallstudie om tillgängligheten till slutbetyg i fristående- och kommunala skolor i Malmö kommun.

Clara Wickström

Examensarbete (30 högskolepoäng) i Arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-mastersprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Ann-Sofie Klareld

År: 2021

Finns mina betyg?

En fallstudie om tillgängligheten till slutbetyg i fristående- och kommunala skolor i Malmö kommun.

Abstract

This case study investigates the difference in availability of leaving certificates between municipally owned school and independently owned schools in Malmö municipality. It discusses how the change from analogue documents to digital documents will affect availability and for whom. The case study builds on a desktop study, and four interviews with experts in the field and a survey to schools in Malmö. Further, statistics of available school leaving certificate between year 05/06 to 14/15 has been collected and analyzed.

The study finds that municipally owned schools in Malmö have better availability of school leaving certificates than independently owned schools. Independently owned schools have improved the availability of school leaving certificate over time. Even though both types of schools must follow the same law (the Education Act), that strictly says that they must preserve school leaving certificates, still many school leaving certificate (from independent owned schools) are lost forever due to poor recordkeeping. Its common that independently owned schools are blaming lack of money to increase transparency in their schools. But at the same time, they get the same amount of tax money as municipality owned school.

Parallel to the process of this thesis a national database, where an individual can request their school leaving certificate, is proposed. This would entail an easier routine for schools, and municipal archives would have less work to do. But this monumental change will have to be designed with the user's needs and challenges in mind to not leave people behind entering the digital era.

Keywords

Archive, record management, market regulation, Swedish school, digitization, leaving school certificate, municipality owned school, independent owned school, New Public Management.

Förord

Tack till CRC, och till alla oss som inte har sagt ett ord till varandra under flera månader men ändå suttit och kämpat med våra studier bredvid varandra.

Tack till Ann-Sofie för handledning. Tack till skolpersonal som svarade på enkäten och till experterna som avsatte tid för att dela med sig av värdefull information.

Slutligen tack till Emma och Tove utan er skulle jag inte ha klarat det såhär bra.

Innehållsförteckning

Förord	4
Innehållsförteckning	5
Inledning	7
Ordförklaring	8
Syfte och frågeställningar	10
Syfte:.....	10
Frågeställningar:	10
Bakgrund	11
Tidigare forskning	12
Marknadsreglering av skolan	13
Dokumenthantering och digitalisering.....	15
Aktuell utveckling	18
Hur tillgängliggörandet ser ut idag	18
Analoga slutbetyg	18
Beda databasen idag.....	20
Förslaget att utveckla Beda databasen	20
Skolutveckling	21
Den statliga skolan.....	21
Kommunaliseringen av skolan och friskolereformen	22
Marknadsreglering av skolan.....	23
Juridik i den svenska skolan.....	24
Offentlighetsprincipen och insyn i skolor.....	25
Teori	28
New public management.....	28
Proveniensen hos slutbetyg.....	30
Digitalisering och demokrati.....	32
Metod	34
Fallstudie.....	34
Analys av tillgänglighet till slutbetyg	34
Expertintervjuer	36
Skolenkät	39
Forskningsetiska frågor.....	41
Resultat och analys	42
Resultat från analysen av tillgängligheten till slutbetyg	42
Del 1: Kommunala skolor och fristående skolor	44
Resultat från enkäten	44
Resultatgenomgång från expertintervjuer.....	48
Analys av Del 1	49
Del 2: Digitalisering och proveniens	51
Resultat från enkäten	51
Resultatgenomgång från expertintervjuer.....	53
Analys av Del 2.....	54
Slutsats	56

Vidare forskning.....	58
Litteraturförteckning.....	59
Bilagor	64
Förfrågan till enkät.....	64
Förfrågan till expertintervjuer.....	65

Inledning

Varför behöver vi slutbetyg?

Vi behöver dokumentation över våra betyg för att kunna fortsätta från grundskolan till gymnasiet och från gymnasiet till universitet eller högskolor. Vi kan behöva kursintyg för att få legitimation för att arbeta eller att kunna uppvisa våra kunskaper för framtida arbetsgivare. Utan dessa dokument har vi inga bevis på att vi besitter kunskapen och därför är betyg och tillgängligheten till dem väsentligt för vårt samhälle. Ett tydligt exempel på vad förlorade slutbetyg kan få för konsekvenser är min frisör som hade tagit examen från en gymnasieskola som hade gått i konkurs efter att hon blivit examinerad. Hon hade försökt få tag på sina betyg men ingen visste var de skulle kunna vara. Detta gör att hon inte kan bevisa att hon har läst gymnasiet och därför kan hon idag inte läsa vidare.

Slutbetyg är arkivhandlingar. Offentliga arkiv föddes i ett samhälle där offentlig sektor drevs av gemensamma skattemedel av kommun eller statliga enheter. Idag är ägandeformen förändrad och offentlig verksamhet bedrivs både i privat och offentlig regi. Strukturerna för att anpassa praxis inom arkivverksamheten och att anpassa offentlighetsprincipen har inte alltid skett i samma takt som förändringen av ägandeform. Hur kan detta påverka tillgängligheten till slutbetyg? Detta kommer jag att diskutera i denna fallstudie, med ett fokus på tillgängligheten till slutbetyg i Malmö åren mellan 2005/06 – 2014/15.

I dagens hantering av slutbetyg finns det flera situationer där det kan brista. Eleven som begär ut sina slutbetyg riskerar att inte bli behandlad likvärdigt som övriga elever inom det svenska skolsystemet, då det skiljer sig mellan skolor hur tillgängligheten till slutbetyg ser ut. Resultatet kan också variera i förhållande till hur bra minne individen har om vilket år den gick i skolan, namn på utbildning och skola. Detta kan förändras om förslaget som fem olika stadsarkiv har satt ihop om en medborgarnära tjänst går igenom, som innebär en e-tjänst där personer kan begära ut slutbetyg genom sitt personnummer. Detta betyder även att proveniensen för slutbetyg i grunden skulle förändras.

Det kan upplevas att frågan om marknadsreglering i skolan är en politisk uppdelad fråga om vänster- och högerpolitik. I kontexten om vi som samhälle ska ha företag som aktörer i offentlig sektor finns det en tydlig vänster- och högerideologi. Frågan om dessa aktörer ska leva upp till det uppdrag de får ersättning för, är inte ett ideologiskt ställningstagande.

Fallstudien är uppdelad i två fokusområden och det går igenom både i teorin, resultat och i analysdelen. Dessa två fokusområden är först skolutveckling och hur styrandet och ägandet av skolan har förändrats. Det andra området handlar om slutbetyg och faktorer som styr tillgängligheten som digitalisering och vad det gör med proveniensen för slutbetygen.

Empirin till fallstudien är uppdelad i dels en kvantitativ enkät som besvaras av verksamma skolor idag. Dels fyra kvalitativa expertintervjuer från experter inom området. Slutligen har det även gjorts en analys på statistik över hur många slutbetyg under den undersökta perioden som finns tillgängliga.

Hoppas att du som läsare kommer att uppskatta det!

Ordförklaring

Slutbetyg

Det finns olika slags betygshandlingar. Det som denna fallstudie kretsar runt är slutbetyg. Ett juridiskt giltigt slutbetyg är ett skriftligt utfärdat dokument som innehåller elevens samlande betyg, och som rektorn på skolan skriver under. Eleven får med sig originalet och skolan bevarar en kopia (SFS 2010:800, 3).

Utöver detta finns avgångsbetyg för elever som inte avslutar sin utbildning (2011:185, 6). Slutligen finns det även betygskataloger, som är en katalog med betyg för varje kurs (2011:185, 3). I de fall då stadsarkiven saknar betygsdokument för enskilda elever kan de använda uppgifter från betygskataloger, då dessa även är juridiskt giltiga (Intervju Sandberg).

Beda Databasen

Beda databasen är en nationell databas som består av resultat från kurser från gymnasieskolor och Komvux i Sverige. Informationen i databasen används också av SCB (Statistiska Centralbyrån) och antagningssystemet NyA som sköter antagning till universitet och högskolor. Det är Universitet- och högskolerådet som sköter verksamhet- och teknikförvaltningen och som är systemägare av databasen. Skolor betalar inte för att ansluta sig. Idag är informationen i databasen inte juridiskt giltig som slutbetyg men det ligger ett förslag på att utveckla databasen och detta kommer jag ta upp mer under fallstudien (Universitet- och högskolerådet 2021).

Fristående skola

En Fristående skola är en skola som bedrivs av en enskild huvudman, denna enskilda huvudman kan vara en stiftelse, aktiebolag, ideell förening eller enskild individ. För att kunna starta en skola krävs ett godkännande av skolinspektionen. Skolinspektionen granskar dels förmågan att driva en skola, dels förutsättningar för den plats där skolan vill etablera sig (SOU 2015: 85, 2).

Eftersom fristående skolor drivs av olika slags huvudmän finns det även två större intresseorganisationer. Den ena representerar de skolor som drivs som aktiebolag och det är *Friskolornas riksförbund*. Den andra heter *Idéburna skolors riksförbund*, och samlar icke-vinstdrivande skolor. Skillnaderna mellan olika former av fristående skolor kan vara stor. Till exempel mellan en stiftelse som driver endast en skola och en större skolkoncern som driver skolor som aktiebolag.

Kommunal skola

En kommunal skola är en skola där kommunen är huvudman.

Syfte och frågeställningar

Syfte:

Syftet är att göra en jämförelse mellan fristående- och kommunala gymnasieskolors tillgänglighet till slutbetyg inom Malmö kommun.

Frågeställningar:

Finns det skillnader i tillgänglighetsförändring till slutbetyg mellan fristående- och kommunala skolor?

Skiljer det i sig i tillgängligheten mellan fysiska och digitala slutbetyg?

Bakgrund

När friskolereformen röstades igenom 1992 var det utan att dokumenthantering av slutbetyg nämndes i förarbetet. Detta uppdagades senare och under åren har det gjorts försök att styra upp hur det ska fungera på en nationell nivå. Lagarna är skrivna i en tid då verksamhet i offentlig sektor drevs av kommuner och staten. Idag ser det annorlunda ut – en tredjedel av Malmö kommuns elever går i en fristående gymnasieskola (Olsson 2016).

När denna fallstudie skrivs är det uppe för remiss om offentlighetsprincipen även ska gälla fristående skolor. Sverige står inför ett dilemma. Offentlighetsprincipen ska å ena sidan inte skada affärsverksamhet. Om den införs på fristående skolor kommer elever och deras föräldrar att kunna se tidigare elevers betyg och antal behöriga lärare, och kunna välja bort den skolan som har sämre siffror. Detta skulle kunna skada den enskilda skolans affärsverksamhet. Om å andra sidan offentlighetsprincipen inte införs gör det att elever och deras föräldrar inte har den möjlighet till insyn som ligger till grund för att kunna välja skola.

Parallellt med denna utveckling i samhället har även digitaliseringen varit på framfart. Idag hanteras slutbetyg fortfarande i analog form på grund av att giltigheten är avhängig en signatur av rektorn. Samtidigt hanteras betygsinformationen digitalt i Beda databasen för att hantera antagning till universitet och högskolor i Sverige. De olika sätten skiljer sig angående hur dokumentets proveniens hanteras och även angående den praktiska tillgängligheten för de som är i behov av dem. Detta kommer även att diskuteras i denna fallstudie.

Tidigare forskning

Denna fallstudie aspirerar till att ge en bild av hur tillgängligheten till slutbetyg ser ut i Malmö. Den aspirerar också till att försöka ge en bild av varför det ser ut som det gör. Finns det någon skillnad mellan hur fristående- och kommunala skolor sköter sin dokumenthantering? Om det finns en skillnad, beror den på lagstiftning eller på hur verksamhetens styrs eller ägs? Sedan har vi slutbetygen i sig. Idag är de juridiskt giltiga slutbetygen på papper men det är på väg att ändrats. Kan övergången mot digitala handlingar skapa en annan tillgänglighet? För att kunna besvara dessa frågor behövs det litteratur om ämnena och här kommer en genomgång av den litteratur som har använts.

Denna uppsats är empiridriven men det utesluter inte litteraturens relevans. Tidigare forskning som har gjorts kring ämnena marknadsreglering av offentlig sektor och digitaliseringens möjliga ökning av tillgänglighet av dokument är viktig. Denna forskning kommer att presenteras nedan. Dels för att förstå innehållet i denna uppsats dels för att sätta uppsatsen och dess slutsatser i perspektiv.

Uppsatsen har två frågeställningar som utgår från två teman. Det här kapitlet är uppdelat efter de två teman; marknadsreglering av skolan och digitalisering av slutbetyg. Det finns många bra skrivna masteruppsatser på båda teman, med koppling till arkivvetenskap. Detta kan bero på att eftersom arkivvetenskap är ett så pass ungt akademiskt ämne, finns det ibland mer litteratur på en tidigare nivå. Dessutom tenderar masteruppsatser att snabbare plocka upp aktuella skeenden och skriva om dem. Här nedan kommer jag dock även ta upp en av de vetenskapliga artiklar som finns skrivna på ämnet dokumenthantering i offentlig sektor.

Utöver den litteratur som kommer från informationsinstitutioner eller utredningar och skrivelser är många av texterna som refererats i uppsatsen skrivna från ett juridiskt perspektiv. Detta kan förklaras av att den juridiska aspekten av slutbetyg är viktig för tillgängliggörandet. Det finns också mycket skrivet som går att applicera på syftet till denna uppsats inom det juridiska fältet även generellt.

Marknadsreglering av skolan

En bas i förståelse för att förstå hur marknadsregleringen har skapat dagens skola kommer från avhandlingen *Marknadsreglering och dess effekter på regionala och lokala gymnasiemarknaders funktion* (Olsson 2016) skriven vid företagsekonomiska institutionen i Lund. Avhandlingen lyfter många konsekvenser som kom med friskolereformen och det fria skolvalet. Olsson är en av de experter som har intervjuats i arbetet med uppsatsen. Hans uttalanden under intervjun om till exempel förarbetet till friskolereformen gav denna uppsats, ger förståelse till varför det saknas många slutbetyg mellan friskolereformen och skollags ändringen 2011.

Teorin bakom vad New public management handlar om kommer från en av de första artiklarna om ämnet av Hood (1991) som heter *A public management for all seasons*. Det finns mycket litteratur på ämnet New public management, både internationellt men även skriven ur en svensk kontext. Det finns viss litteratur skriven om NPM i ett arkivvetenskapligt fält. Framst gäller detta masteruppsatser. Till exempel uppsatsen *Arkivets demokratiska roll och new public management skriven* av (Sjögren 2018) som diskuterat NPMs påverkan på arkivets demokratiska roll. Sjögren använder sig av Hoods (1991) sju doktriner om NPM för att komma fram till sin slutsats att det finns punkter där NPM och demokrati har svårt att existera samtidigt. En av dessa punkter som är relevant för denna uppsats är hur konkurrens och marknadsreglering påverkar individers rätt till lika behandling av myndigheter och rätten till information som blir aktuell för diskussionen om införandet av offentlighetsprincipen.

En intressant vetenskaplig artikel som finns skriven om marknadsreglering av offentlig sektor och dess påverkan på dokumenthantering är Svärds text (2019) *The impact of a new public management through outsourcing on the management of government information: The case of Sweden*. Svärd undersöker med sin fallstudie hur informationsläckan från Transportstyrelsen kunde hända under 2018. Denna studie är intressant inte bara för dess innehåll utan för att den har en liknade metod

som denna uppsats. Med formen av en fallstudie med fokus på verksamma arkivarier som stakeholders av viktig information. På en likande roll som expertintervjuerna i denna uppsats.

Utöver fält som dokumenthantering och marknadsreglering av offentlig sektor har kunskap om vad som händer i skolvärlden varit central. I detta ämne finns det mycket forskning. Lundgrens (2010) historiebeteckning *Skolans huvudmannaskap och styrning*, la grunden till det som står under aktuell utveckling. För att kunna skriva Aktuell utveckling har masteruppsatsen *Kommunalt självstyre, kommunalisering av skolan och friskolereformen – en analys*, skriven av Galves (2017) inom juridiska institutionen hjälpt till för att skriva fram utvecklingen av den svenska skolan och dess många reformer i denna uppsats. Även artikeln *Kommunala- och fristående skolor – en rättslig jämförelse* av Landelius (2006) bidrog med mycket insyn i skillnader i juridik som kommunala- och fristående skolors står inför men från ett mer normativt håll.

En annan källa till tidigare forskning bygger på journalisten Emma Leijne som är expert på skolfrågor och även informant i denna uppsats. Hennes tidningsartiklar som refereras till är publicerade av Sydsvenskan, Malmö största lokaltidning. Varför jag inte refererar till henne från vad hon berättade i intervjun, är för att hon främst pratade om vad hon redan hade publicerat i artiklar. Det hon har skrivit i sina artiklar är av högt värde då hon återkommande diskuterar insyn i skolan i Skåne, men också på ett nationellt plan. En stor del av Aktuell utveckling bygger på hennes granskningar såsom texterna; *Stora konsekvenser när statistik från friskolor stoppas (2019)*, *Diskussionen om skolan kommer inte bli sig lik (2020)* och *Malmö krävs miljoner i skolpeng till skola som inte finns längre (2021)*.

Under arbetet med uppsatsen var Friskolornas riksförbund hjälpsamma både med att svara på frågor och att låta mig ta del av interna dokument. De interna dokumenten var PM från förbundet till sina medlemmar *Dokumenthantering i fristående förskolor och skolor (2012)* och *Överlämnande av elevers betygshandlingar – rekommendationer hur det kan gå till (2014)*. Båda de dokumenten satte enkätsvaren i kontext och gav bakgrundsförståelse till de fristående skolorna praktik gällande slutbetyg idag.

En annan skrivelse som har varit en grundpelare för uppsatsen då texten tar upp hur kommunarkiven idag arbetar med slutbetyg är *En medborgarnära tjänst* (2021). Den är skriven av fem olika stadsarkiv med förslaget att utveckla Beda databasen, som riktar sig till regeringen. Texten är utarbetad för att få igenom en förändring av en kostsam betygshantering.

Återkommande i litteraturen är referenser till lagar och statliga utredningar. Centralt har självklart Skollagen varit (SFS 2010:800) och även Skolförordningen (SFS 2011:185). Den statliga offentliga utredningen om *Ökad insyn i fristående skolor* (SOU: 2015:85) har även den varit central. Med utredningar kommer kompletterande betänkanden och yttranden från andra instanser för att skapa en översikt över kunskapsfältet men som det dock inte direkt används eller refereras till i texten.

Dokumenthantering och digitalisering

Sahlén (2005) tar upp i kapitlet *Kaos eller struktur – om modern dokumenthantering* (som återfinns i boken *Dokumentstyrning i processororienterade organisationer*) att de allra flesta verksamheter arbetar parallellt med analoga och digitala handlingar. Det finns en viss generaliserade bild att det är antingen eller. Detta var relevant information för att kunna besvara frågeställningen *Skiljer sig tillgängligheten mellan fysiska och digitala slutbetyg?* Sahléns text har använts för att förstå att digitaliseringen inte endast är en övergång från analoga till digitala handlingar, utan att det även handlar om hur handlingarna tillgängliggörs. Sahlén lyfter också fram relevansen för dokumenthantering i en verksamhet, att det är värdeskapande för att verksamheten ska kunna driva andra processer överhuvudtaget. Detta är intressant i bakgrunden till diskussionen om införandet av offentlighetsprincipen.

Fältet runt digitalisering av dokument är ett välskrivet fält. Intressant för att sätta denna uppsats i kontext är masteruppsatserna *Molntjänster inom offentlig sektor: Särskilt om förutsättningarna för personuppgiftsöverföringar till tredje länder*

Skriven av Margenberg (2021) och *Myndigheter i omställning: En kvalitativ studie om digitalisering inom offentlig förvaltning* av Gülenay & Wärlegård (2018). Båda diskuterar informationssäkerheten med digitalisering av offentlig sektor. Vilket är en viktig aspekt ifall det blir så att slutbetygen kommer hanteras digitalt, att informationsägaren vet vem som har tillgång till informationen. Margenberg tar upp risken vid missbruk av information vid införandet av nya molntjänster för förvarande av myndigheters information. Gülenay & Wärlegård tar istället upp aspekten av digitalisering inom offentlig förvaltning med ett fokus på demokrati och hur viktigt att digitaliseringen görs i relation till användarna. Vilken även jag kommer fram till i en likande slutsats i denna uppsats.

Det bedrivs även forskning på digitalisering av offentlig sektor internationellt, som artikeln av Weirdu (2012) *Information systems innovation in public organisations: an institutional perspective*, publicerad av Ghana Institute of Management and Public Administration. Weirdu kommer fram i sin slutsats att det finns en spänning mellan offentlig sektors långsamma tekniska utveckling i motsats till effektiviteten hos modern informationsteknik. Att det ibland kan vara institutionernas egen byråkrati som stoppar en mer effektiv och tillgänglig tillgång till exempel handlingar. Denna slutsats är ett intressant inspel i det praktiska arbetet för genomförandet av en större teknisk förändring till digitalisering av slutbetyg. En annan artikel som i det här fallet är publicerad i Nya Zeeland av Asgarkhani (2005) är *Digital government and its effectiveness in public management reform*. Asgarkhani undersöker hur digitalisering av offentlig sektor kan vara ett effektivt verktyg för att reformera den offentliga sektorn, hur det praktiska arbetet med digitalisering i sig kan reformera offentlig sektor. Det är intressant för denna studie då Asgarkhani teorier även kan appliceras på den svenska skola.

Litteratur på ämnet digitalisering som jag har använt återkommande i denna uppsats har främst varit av normerande natur som texten *Delaktighet i en digital tid från nätverket Digidelnätverket*. Digidelnätverket är en statlig finansierad kampanj. Texter som denna och texten *För ett hållbart digitaliserat Sverige - en digitaliseringsstrategi* som är skriven av Näringsdepartementet (2017). Den texten är en strategi för hur Sverige ska digitaliserad på ett hållbart sätt. Texter som de här

har varit viktiga då många av slutsatserna i uppsatsen bygger på praktik på hur det ser ut idag med digitalisering i offentligfinansierad verksamhet.

Sammanfattningsvis är litteraturen till denna studie, och forskningsfältet som kan appliceras på den, tvärvetenskaplig. Det sträcker sig från forskning om dokumentationshantering, till juridik, till historia om skolutvecklingen enda till företagsekonomi om New public management. En stor del av litteraturen är även av mer praktisk karaktär som skrivelser från kommunarkiv, PM från friskolornas riksförbund och kampanjer om digitalisering. Denna litteratur har använts därför att den förklarar hur det arbetas med frågan i praktiken.

Aktuell utveckling

För att kunna dra lärdomar och insikter för att förstå hur tillgängligheten till slutbetyg ser ut idag och hur det skulle vara möjligt att öka tillgängligheten, behöver vi först förstå i vilken kontext denna fråga befinner sig inom. Detta kapitel kommer att ge en beskrivning av den utveckling av ägande och styrande som har skett i skolvärlden från när folkskolan bildades till hur det ser ut idag. Jag kommer även att gå igenom vilken juridik som påverkar inte bara betygs hanteringen utan även insynen i skolan. Först kommer jag gå igenom hur det praktiska tillgängliggörandet ser ut.

Hur tillgängliggörandet ser ut idag

För att förstå hur utlämningen av slutbetyg ser ut kommer jag här att beskriva hur situationen och arbetsbördan ser ut för kommunarkiv idag. Betygsbeställningar är den vanligaste begäran. Malmö stadsarkiv fick 2020 in 1745 beställningar. Detta är en siffra som ökar varje år och kan sättas i relation att 2017 var det 733 beställningar. Det tar tid att leta efter slutbetyg och att effektivisera skulle betyda mycket för att kunna frigöra resurser till andra arbetsmoment. I förslaget att ta fram en nationell e-tjänst genom Beda databasen uppges att det skulle kosta uppskattningsvis 10 miljoner att skapa och förvalta tjänsten. Detta kan vi ställa emot de 40–50 miljonerna per år som Sveriges kommuner idag lägger på betygsbeställningar (Eskilstuna stadsarkiv 2021). Här kommer jag att gå igenom hur dokumenthanteringen ser ut idag med analoga handlingar och hur Beda databasen fungerar. Slutligen kommer jag beskriva hur förslaget med utvecklingen av Beda databasen skulle påverka tillgängligheten.

Analoga slutbetyg

Analoga slutbetyg skapas idag genom att lärarna lägger in elevens kurser i ett verksamhetsstöd. Detta är samma underlag som skickas till Beda databasen, mer om det här nedan. Sedan skriver skolan ut underlaget och rektorn skriver under, det är detta som är ett juridiskt giltigt slutbetyg. Eleven får originalet i handen på

avslutningen och skolan bevarar en kopia på skolan innan de levererar kopian till kommunarkivet (Eskilstuna stadsarkiv 2021).

Enligt Malmö stads *Arkivredovisning för gymnasie- och vuxenutbildningen* ska skolorna förvara slutbetygen som sedan ska skickas vidare för långtidsbevarande på kommunarkivet, i godkända arkivlokaler eller godkända arkivskåp, för att skyddas mot brand, vatten, fukt, skadlig miljö- och klimatpåverkan, skadegörelse, tillgrepp och obehörig åtkomst (Malmö stad 2018). Detta gäller för de kommunala skolorna medan för de fristående skolorna är det upp till dem att bestämma själva. När slutbetygen lämnas till Malmö stadsarkiv förtecknas de efter arkivbildare (skola) på plats och sedan är den förteckningen även sökbar via NAD (nationell arkivdatabas).

Tillvägagångssättet för att begära ut slutbetygen sker genom en e-tjänst via Malmö stad. Du fyller i fält med din information, sedan tar det handläggningstid för Malmö stadsarkiv att leta upp kopian och skanna in den. Sedan skickar de slutbetyget via mejl eller post beroende på vad du önskar. Malmö stadsarkiv får även in förfrågningar via sin informationsmejl och genom den telefonkundtjänst som finns i kommunen. Även om e-tjänsten är det första som kommer upp på Google när du söker *betyg Malmö*, är det många som inte hittar dit (Intervju Sandberg). Detta skulle kunna bero på den brist på digitalvana många personer fortfarande har idag. Detta kommer jag senare att diskutera under analysdelen.

Med denna hantering medför vissa konsekvenser. För att kunna hitta handlingarna utgår återsökningen från skolan och inte individen. Personer som söker behöver minst veta: namn på skola, personens fullständiga namn, program och helst examensår. Detta kan vara svårare att vad det låter. De flesta förfrågningar sker inom de närmaste åren efter avslutad utbildning och då minns personen den informationen bra. I de fall det har gått många år är det vanligt att personen har glömt bort att den har gift sig och därigenom bytt namn eller glömt vilket år de gick ut skolan (Intervju Sandberg).

Beda databasen idag

Idag är Beda en databas som samlar information om kurser från gymnasieskolor, både fristående- och kommunala. Databasen levererar i sin tur uppgifterna till antagningssystemet NyA som svenska universitet och högskolor använder för antagning. Skolor betalar inte för denna tjänst utan Beda ägs och styrs av Universitet- och högskolerådet (Universitet- och högskolerådet 2021). Idag lämnar 90% av alla gymnasieskolor underlag till Beda (Eskilstuna stadsarkiv 2021).

Detta betyder att det är samma information som ligger i Beda databasen som återfinns på de analoga slutbetygen. Ändå är inte utdrag från Beda databasen juridiskt giltigt som slutbetyg idag, utan eventuella utdrag från Beda kommer med texten *“Detta är inget betygsdokument och kan inte användas som sådant”* (Eskilstuna stadsarkiv 2021).

Förslaget att utveckla Beda databasen

Idag sker ett utvecklingsarbete för Beda databasen som till exempel skulle göra det möjligt att begära ut slutbetyg direkt från Beda som skulle vara ett juridiskt giltigt slutbetyg (Universitet- och högskolerådet 2021).

Denna tjänst skulle innebära att den information du själv behöver uppvisa är ett personnummer, vilket redan är det många idag tror är den enda informationen de behöver uppge. Det skulle också vara möjligt att se kursdokumentation från olika kommuner och skolor samtidigt. Detta skulle rent praktiskt gå till att personen i fråga loggar in med e-legitimation till Beda och begär ut slutbetyg. Efter det skickar Beda underlaget till personens e-brevlåda. Ifall Beda inte har underlaget skulle personen i ett sista senare skickas till det aktuella kommunarkivet eller den eventuella fristående skola det gäller. Detta skulle betyda bättre rättssäkerhet för den enskilda personen och dessutom spara mycket skattemedel (Eskilstuna stadsarkiv 2021).

Det är även skillnad på återsökning till de olika sätten att förvara betygsinformation. Personer kan glömma vad deras gymnasieskola heter men inte sitt eget

personnummer. Om sökingången var ett personnummer skulle också problematiken med arkivbildare/huvudmän som omvandlas och går i konkurs kunna förebyggas (Intervju Sandberg och Csernak).

Sammanfattningsvis, om förslaget till en medborgarnära tjänst skulle gå igenom, skulle det innebära en massiv förändring i form i nuvarande tillvägagångssätt. Det skulle innebära frigörande av resurser genom effektivitet och eftersom det redan idag är hög leverans av fristående skolor till Bada databasen, skulle tillgängligheten av framtidens slutbetyg kunna öka.

Skolutveckling

För att måla upp en tidslinje kommer nu en kronologisk beskrivning av skolutvecklingen, med start i den statliga skolan och sedan hur kommunaliseringen av skolan såg ut. Efter det kommer jag att beskriva hur 80-talets politiska vindar ledde fram till marknadsregleringen och friskolereformen. Detta för att binda ihop det med en avslutning med en samtidsdiskussion om offentlighetsprincipens varande eller icke varande hos fristående skolor.

Den statliga skolan

1842 infördes en stadga om folkundervisningen i Sverige som innebar en författningsreglerad skyldighet för församlingarna och socknarna att de skulle hålla folkskolor. Efter det stärkte staten sitt ansvar för folkskolan succesivt genom statliga bidrag. De som hade det främsta ansvaret för skolan under den här tiden var skolstyrelsen, som var vald av sockenstämman och kyrkohedern. Detta betydde att staten hade ansvar och makt genom bidrag och att socknen, vilket motsvaras av nutidens kommun, hade ansvar för verksamheten. Med tiden tar staten över allt mer ansvar genom en centralisering över stadsbidrag, ideologisk styrning av verksamheten och genom kontroller av skolorna. Detta fortsätter under perioden 1900–1945 då staten stärker sitt inflytande ännu mer och de moderna läroplanerna införs. Under samma period minskar också kyrkans inflytande (Lundgren 2010).

Som en reaktion på långt gången centralisering och i kontexten av en värld som ropar allt mer på decentralisering under 80-talet ändras också styrningen av skolan.

En decentralisering av skolan betyder i detta sammanhang ett överförande av det politiska ansvaret till kommunerna. Argumenten för denna utveckling var dels att skapa utrymme för professionalitet inom läraryrket, dels att skapa en skolmarknad med tanken om en ökad effektivitet och produktivitet (Lundgren 2010).

Kommunaliseringen av skolan och friskolereformen

Kommunaliseringen av skolan var en reform som betydde att kommunerna tog över det övergripande ekonomiska ansvaret över skolan (Proposition 1990/91:18). Staten, via Skolverket och Skolinspektionen har fortfarande kvar ansvaret för utveckling av skolan på ett rikstäckande plan. Men genom reformen tog kommunerna över arbetsgivarrollen över lärarna. Ekonomiskt betydde detta att kommunerna fick ett schablonbidrag med ekonomiska medel från staten för att kunna finansiera skolverksamheten (Galvez 2017).

Kommunaliseringen av skolan öppnade upp för att 1992 införa friskolereformen. Friskolereformen betydde att fristående skolor och inte endast kommunala skolor kunde få bidrag för att bedriva skolverksamhet. Det var här som dagens fristående skolor såg dagens ljus. Första gången begreppet fristående skola nämndes var i skollagen 1983 som en skola med en enskild huvudman i motsats till en skola som har en kommunal huvudman. Sverige har sedan längre tid tillbaka haft privata skolor, skillnaden är att dessa skolor inte har haft en offentlig finansiering. Det som förändrades under friskolereformen och åren omkring var just finansiering och att det fria skolvalet infördes. Under 1900-talet ägdes de fristående skolorna av stiftelser medan idag ägs och drivs majoriteten av dem av aktiebolag (Landelius 2006).

En intressant detalj var att de fristående skolorna till en början fick ekonomiskt bidrag på 75% av vad de kommunala skolorna fick. Därför att de kommunala skolorna och kommunen hade ett större övergripande ansvar för bland annat utgifter som hemspråksundervisning och skolskjuts. Denna skillnad är idag slopad och fristående skolor och kommunala skolor får nu samma belopp per elev (Galvez 2017).

Marknadsreglering av skolan

Det går att benämna den ändring i alternativa driftsformer av verksamhet i offentlig sektor med ord som privatisering, avreglering, omreglering eller som marknadsreform (Olsson 2016). Det finns en hel uppsjö av ord som har försökt fånga den monumentala förändring som har hänt offentlig sektor de senaste 40 åren. I denna fallstudie kommer begreppet marknadsreglering användas. Marknadsreglering kan användas på olika företeelser men kärnan betyder att privaträttsliga subjekt driver verksamhet inom offentlig sektor som finansieras av skattemedel (Landelius 2006).

Vad betyder det att skolorna befinner sig på en marknad? Det betyder att skolorna, både de fristående- och de kommunala skolorna, konkurrerar om elever (Leijsne 2019). Varje elev kommer med en skolpeng och detta betyder att eleverna inte betalar själva. Men elevernas val gör att skolorna får in pengar eller inte får in pengar (Olsson 2016). Detta betyder att skolorna konkurrerar om att eleverna ska välja deras skola och därför vill framställa sig själva som attraktiva. Det kan ses som grunden till diskussionen om ökad insyn i fristående skolor som jag kommer att återkomma till. Den svenska skolan är idag den enda skolan i världen som tillåter vinstdrivande företag att driva skolor med full offentlig finansiering. Många fristående skolor drivs idag antingen som stiftelser eller som icke-vinstdrivande företag. Men det finns också skolkoncerner som drivs som aktiebolag, och i aktiebolagslagen står det att det är ett bolags uppgift att ge vinst till bolagets ägare (Leijsne 2020). Detta kommer jag att ta upp mer under analysen av skolan och skolutvecklingen.

Sammanfattningsvis går det att beskriva utvecklingen av skolan som ett resultat av politiska strömningar i tiden. Från att kyrkan var en aktiv part under förra sekelskiftet till en skola styrd av en stark stat under 1900 talet första del. Att skolan sedan har gått från att vara centraliserad till tydligt mer decentraliserad, till idag när skolan befinner sig på en ekonomisk marknad. Vad detta har för betydelse för tillgängligheten kommer jag att diskutera under Del 1 under Resultat och analys.

Juridik i den svenska skolan

I vilken utsträckning avgångna elever kan få tillgång till sina slutbetyg handlar till stor del om vilka lagar och förordningar skolan som utfärdade betygen lyder under. Idag i Sverige finns det skillnader och likheter för vad som gäller kommunala skolor och vad som gäller fristående skolor. Detta är vad jag kommer gå igenom här nedan.

För att börja där de båda ägandeformerna liknar varandra. Både kommunala skolor och fristående skolor lyder under lagar och förordningar. Dessa återfinns i Skollagen, i skolförordningar och i Skolverkets föreskrifter och det är Skolinspektionen som ser till att de efterföljs (Skolverket 2021). Detta är intressant för under 2011 ändrades skollagen (SFS 2010:800, 29) att även fristående skolor ska leverera sina slutbetyg till närmaste kommunarkiv, men det står inget i lagen om när. Detta var en ändring som friskolornas riksförbund välkomnade;

När det gäller hantering och arkivering av handlingar har det inte funnits någon motsvarande bestämmelse för friskolor som för kommunala skolor, men elevernas rättssäkerhet har stärkts. Nu har elever på fristående skolor samma möjligheter som elever i offentliga skolor att i efterhand kunna få uppgifter om genomförd skolgång, till exempel om originalbetyget har förkommit eller den fristående skolan där eleven gått inte längre finns kvar (Friskolornas riksförbund 2012).

Det som Friskolornas riksförbund motsatte sig var huruvida kommunerna skulle få ta betalt för att bevara de fristående skolornas slutbetyg;

Avgiftsfritt! En kommun har inte rätt att ta ut några avgifter från en fristående skola i samband med överlämnandet av elevernas slutbetyg. För att en kommun ska få ta ut en avgift krävs stöd i lag enligt 3 § avgiftsförordningen (1992:191) och något sådant stöd finns inte i skollagen. Skollagen är tvingande när det gäller överlämnande av slutbetyg, både för de fristående skolorna att översända betygsdokumenten och för kommunerna att ta emot handlingarna (Friskolornas riksförbund 2014).

Detta betyder att fristående- och kommunala skolor ska enligt lag följa samma dokumenthantering gällande slutbetyg. En sak som emellertid skiljer i dokumenthantering mellan de olika ägandeformerna åt från varandra är att i Malmö

arbetar Malmö stadsarkiv med tillsyn och agerar stöd för de kommunala skolorna medan de inte har den rollen gentemot de fristående skolorna.

Det finns återkommande diskussioner i samhällsdebatten där det diskuteras vilken ersättning fristående skolor ska kunna få från kommuner. Som jag tar upp i början av kapitlet fick fristående skolor under 90-talet 75% av det belopp som kommunala skolor fick. Detta för att de kommunala skolorna hade fler uppgifter som hemspråk och skolskjuts. Idag gäller samma skolpeng för fristående- och kommunala skolor. Även om kommunerna fortfarande har ett större övergripande ansvar som till exempel med bevarande av betygskdokument. I den här diskussionen har vissa fristående skolor stämt kommuner för att de har skjutit till extra pengar till sina kommunala skolor. Det är mellanskillnaden som de fristående skolorna tycker sig har rätt till. I fallet med John Bauer koncernen som gick i konkurs 2013, är de nu i en process att stämma kommuner där de har haft sin verksamhet, just med utgångspunkten att kommuner har tillfört extra pengar till kommunala skolor som har haft underskott. Pengar John Bauer koncernen alltså anser sig har rätt till retroaktivt. Detta är uppe i förvaltningsdomstol, vissa kommuner har betalat ut pengar och andra strider fortfarande för det (Leijsne 2021).

Detta betyder att fristående- och kommunala skolor har samma krav på sig att tillgängliggöra sina avgångna elevers slutbetyg. Fristående skolor har också fördelen att de inte ekonomiskt behöver administrera tjänsten utan kan lägga över det på kommunen. Det behöver noteras här att ändringen i skollagen om att fristående skolor är skyldiga att lämna över slutbetyg till kommunen tillkom 2011, åren mellan friskolereformen och 2011 fanns inget lagkrav på fristående skolor.

Offentlighetsprincipen och insyn i skolor

Offentlighetsprincipen betyder att både allmänheten och journalister har rätt till insyn och information om statliga myndigheter och kommuners verksamhet. Detta görs i form av att handlingar som skapas inom verksamheten blir allmänna handlingar. Det regleras i tryckfrihetsförordningen hur tillgången till allmän handling ser ut. Vissa allmänna handlingar kan innehålla känslig information, till exempel skolhälsojournaler, och kan ligga under sekretess och kan därför inte

begäras ut av vem som helst. Detta regleras i offentlighets- och sekretesslagen (Regeringskansliet 2015).

Offentlighetsprincipen gäller idag för kommunala skolor, men inte för fristående skolor (Leijnsne 2019). Detta för att huvudmän som privata bolag och stiftelser inte räknas in under offentlighetsprincipen, även om deras verksamhet bekostas av skattemedel. Som tas upp här ovan gäller tillgängligheten till sina slutbetyg under skollagen, det vill säga betygen ska enligt lag kunna begäras ut. Både hos kommunala och hos fristående skolor. Offentlighetsprincipens gällande eller inte gällande på fristående skolor handlar däremot om insyn i hur skolorna bedriver sin verksamhet och att anställda har rätt att berätta för utomstående vad som händer på arbetsplatsen, det vill säga meddelandefriheten (Regeringskansliet 2015).

I den frågan har det blåst friskt de senaste åren, ifall offentlighetsprincipen även ska införas inom fristående skolor. Argumenten som lyfts fram emot att den ska införas är bland annat att det skulle strida mot gällande regler för börsnoterade företag och att det skulle vara ett angrepp mot den fria företagsverksamheten (Leijnsne 2020). Skolorna själva och Friskolornas riksförbund argumenterar att införandet kraftigt skulle öka skolornas administrativa utgifter (Friskolornas riksförbund 2021). Samtidigt finns det statistik på att fristående skolor återkommande budgeterar mindre till verksamhetsomkostnader, där dokumenthantering och administration räknas in, än kommunala skolor (Olsson 2016).

Argumenten för att offentlighetsprincipen ska införas på fristående skolor är att om offentlighetsprincipen inte införs, behöver statistik om skolan inte offentliggöras. Den statistik som detta handlar om kan till exempel vara antal elever med gymnasiebehörighet, resultat på nationella prov eller resultatet på de nationella proven i relation till elevernas betyg för att se en eventuell betygsinflation. Idag har Malmö infört obligatoriskt skolval, och denna information ligger till grund för att elever ska kunna göra välgrundade beslut (Leijnsne 2020).

Det var SCB som tog beslutet att sekretessbelägga skoluppgifter. SCB:s chefsjurist Joachim Angermund säger att om offentlighetsprincipen hade gällt för alla skolor skulle de inte ha agerat som de gjorde och fortsätter med att säga att

sekretesslagstiftningen inte har hunnits anpassa till den verklighet vi idag har. Under 2018 var det uppe som förslag att offentlighetsprincipen skulle införas även i de fristående skolorna, vilket röstades ner. Idag finns det inte längre en majoritet i riksdagen för att införa offentlighetsprincipen hos fristående skolor (Leijsne 2019).

För att sammanfatta detta utgår idag tillgängliggörandet till slutbetyg från analoga handlingar men det är i en process att gå över till digitala handlingar. Denna övergång skulle underlätta hanteringen av slutbetyg för både kommunarkiv och för skolorna. Skolan i sig har genomgått stora strukturförvandlingar, speciellt genom friskolereformen. Lagstiftningen som tvingade även fristående skolor att bevara elevers slutbetyg kom inte fören 2011 och åren däremellan var det upp till dem själva att bestämma.

Teori

För att kunna bedöma hur och varför tillgängligheten till slutbetyg i Malmö ser ut som det gör behöver vi först förstå vad det är som påverkar skolorna att bevara slutbetyg. Ett annat viktigt område är hur betygsinformationen ordnas och hur den återsöks. Det är en stor skillnad mellan hur analoga och digitala handlingar ordnas, därför kommer jag att gå igenom arkivteori för båda systemen. Idag hanteras juridiskt giltiga slutbetyg i Malmö som analoga handlingar, men det finns planer på att utveckla den nationella Beda betygsdatabasen. Detta skulle i grunden förändra arbetet med tillgängliggörandet av slutbetyg.

Denna teoridel är uppdelad i tre delar. Första delen handlar om förutsättningarna i de verksamheter som slutbetyg skapas inom. Den andra handlar om hur ordnande och återsökning av handlingar ser ut i analoga och digitala arkiv. Den sista delen handlar om hur en digitalisering av samhället och i förlängningen digitaliseringen av slutbetyg kan påverka demokratin. Ramverket för teorin är att angripa mitt syfte med en kritisk ansats.

New public management

För att kunna förstå vilken förändring den svenska skolan har gått igenom sen 80-talet och hur den utvecklingen kan ha påverkat tillgänglighetens till dagens slutbetyg, kommer jag här att diskutera samlingsbegreppet New public management.

New public management (NPM) handlar om reformer som har skett inom offentlig sektor som använder metoder från det privata näringslivet i syfte att öka effektiviteten. En viktig del av NPM är att göra processer mätbara för att kunna kontrollera verksamhetens effektivitet och kvalitet. NPM innebär även offentlig verksamhet som skolor marknadsregleras och utsätts för konkurrens. Samma skolor blir aktörer på en marknad som bestäms av utbud och efterfrågan (Wood 1991).

I avhandlingen *Marknadsreglering och dess effekter på regionala och lokala gymnasiemarknaders funktion* diskuterar Olsson (2016) hur marknaden som skolor i Sverige existerar inom inte går att prata om som en marknad. Han benämner det som en kvasimarknad, som skiljer sig ifrån den ekonomiska teorins marknadsform. Ett argument för detta är att avregleringen av skolan har skapat en marknad med nya aktörsgrupper som fristående skolor samtidigt som de kommunala skolorna finns kvar. Det finns alltså kommunbudgetkopplade och marknadskopplade aktörer som existerar parallellt (Olsson 2016).

Ingen marknad är helt fri ifrån reglering. Det som är speciellt med kvasimarknader är att dessa är tydligt reglerade med statlig kontroll och att det krävs ett officiellt godkännande från skolinspektionen för att få starta en verksamhet. För att konkretisera vad det innebär har skolverket definierat skolmarknaden såhär: 1. Offentliga och enskilda huvudmän är tillåtna 2. Elever har en långtgående rätt att välja mellan olika huvudmäns utbud 3. Elevers val avgör fördelningen av ekonomiska resurser vilket ger upphov till en konkurrenssituation mellan olika skolor. Detta i sig skapar marknadsrollerna brukare (elev) - finansierare (kommun) - utförare (kommunala och fristående skolor). Detta gör att även kommunala skolor behöver anpassa sig till marknadslogik. Till exempel att lägga resurser på att marknadsföra sin skola för nya elever på ett sätt de inte har behövt innan (Olsson 2016).

Skolmarknaden är en lukrativ marknad för investeringar för företag. Detta för att skolmarknaden i Sverige idag bygger på stabila, långsiktiga intäkter och att det är ett lågt risktagande för de privata utförarna (Aplans anatomi 2021). Den svenska skolan är dessutom den enda i världen där huvudmän tillåts ta ut vinst från verksamheten (Leijnsne 2021). Det är dock viktigt att poängtera att många gånger är det återinvesteringar och/eller uppköp av fler skolor som görs av de aktörer som tar ut vinst istället för direkt utdelning. Dessa gäller då de huvudmän som är aktiebolag och främst de skolkoncerner som inte bara äger skolor utan även andra slags verksamheter (Aplans anatomi 2021).

Sammanfattningsvis har den svenska skolan sen 80-talet blivit uppdelad av olika ägandeformer på grund av NPM-reformer som friskolereformen. Detta har lett till

att det nu finns huvudmän som både är kommuner och privata företag. Privata företag kan på ett helt annat sätt än kommuner gå i konkurs. Det blir uppenbart att de fristående skolornas verksamhet är mångt och mycket är beroende på att kommunen har ett övergripande ansvar. Som att kommunarkiven ska ta emot de fristående skolornas slutbetyg eller ta hand om elever vars skolor går i konkurs. Det är också tydligt att eftersom det finns en tydlig reglering av skolan i form av innehåll från Skolverket och godkännande av ny verksamhet från Skolinspektionen, är det inte en marknad som styrs av marknadskrafterna fullt ut. Eleverna, som i detta fall blir kunder, är inte samma aktör som de som finansierar. Vilken påverkan detta kan ha på mängden tillgängliga slutbetyg kommer jag att diskutera att Del 1 av resultat- och analyskapitlet.

Proveniens hos slutbetyg

För att kunna förstå hur tillgängligheten till slutbetyg fungerar i praktiken behöver vi först förstå hur handlingars proveniens – både analoga och digitala – fungerar. Därför kommer jag att nu förklara proveniens och sedan även lyfta in hur digitalisering i en samhällskontext både kan underlätta och stjälp tillgängligheten till slutbetyg.

Proveniens är en princip om hur handlingar i arkiv ordnas för att deras autenticitet ska kunna bekräftas. Principen infördes i Sverige 1903 och handlar om att olika arkiv ska hållas franskt från varandra och att handlingarnas ursprungliga ordning ska behållas. Det ska gå att tydligt följa verksamheten i handlingarna. Denna ordning är ursprungligen anpassad till analoga handlingar och uppkom i en värld där det inte fanns den mängd information som växte fram i samhället under 1900-talet. Den samtida proveniensprincipen fokuserar mer på metadata som beskriver den verksamhetsprocess i vilken handlingarna och informationen tillkom. Fokus har därför skiftat till att kunna återsöka information med korrekt metadata, mer om detta kommer här nedan. Återsökning av dokument betyder hur man går till väga för att ta fram handlingen. Med analoga arkiv sker återsökningen via förteckningen och att denna stämmer överens med ordningen av handlingarna i arkivet. I digitala arkiv sker återsökningen via sökord i en databas. Att återsökningen fungerar korrekt

är alltså lika viktigt för tillgängligheten som att handlingarna är arkiverade (Eskilstuna stadsarkiv 2021).

I arbetet med empirin till undersökningen av vilka skolor som har tillgängliga slutbetyg i Malmö mellan åren 2005/06 – 2014/15, påträffade jag ett dilemma med arkivbildare. Arkivbildare är den verksamhet som handlingar skapas inom. Dilemmat var ordning med korrekt namn på arkivbildare med rätt tillhörande verksamhet. Detta händer till exempel när skolor slås samman eller en annan huvudman tar över en annan verksamhet. Det blir ofta rörigt att veta vem som var arkivbildare under vilka år, och det skapar problem med proveniensen och tillgängligheten till handlingar. Ett exempel på detta är i masteruppsatsen om Kungsgärdetssjukhus där Rudberg (2011) diskuterar dilemmat med olika arkivbildare som delar samma verksamhet och vad det skapar för problem. Det skapar problem både för att kunna säkerställa autenticiteten av handlingar och möjligheten att återsöka i arkiven (Rudberg 2011). Detta dilemma kan även förvärras då ordnings- och förteckningsarbetet ibland sker långt i efterhand och att det då saknas kunskap över vilka handlingar som tillhör vilken arkivbildare. Jag återkommer vad detta betyder för tillgängligheten till slutbetyg under Del 2 under resultat- och analyskapitlet.

Detta som jag nu har tagit upp gäller för analoga handlingar, förutsättningarna för återsökning i digitala handlingar ser ut på ett annat sätt. I digitala handlingar söker du antingen på metadata eller i filer. I analoga handlingar finns det en enda sökingång till dem, medan hos digitala handlingar finns inget satt antal. För digitala slutbetyg betyder det möjligheten att återsöka dem efter till exempel elevens namn eller personnummer. Hos analoga slutbetyg behöver du gå via namn på skolan till program till året elevens examens år till att då leta efter elevens namn. Både hos analoga och digitala handlingar är det viktigt med proveniens för att kunna säkerhetsställa autenticiteten. Ivarsson (2008) tar upp tre egenskaper ett digitalt dokument behöver för att detta ska säkerställas: 1. Att det är vad det utger sig för att vara, 2. Att det har skapat eller sänts (transmitterats) från angiven avsändare, 3. Att det har skapats eller sänts vid den angivna tidpunkten (Ivarsson 2008). Idag lever det kvar en bild av att analoga handlingar är mer säkra och svåra att påverka

än digitala handlingar, även om detta inte alltid är sant. Det kommer jag ta upp mer under del två i resultat- och analysdelen.

Sammanfattningsvis är detta inte endast ett problem för skolor utan är ett utbrett problem hos många verksamheter. I de fall det är svårt att avgöra vem som är arkivbildare är det svårt att göra korrekta återsökningar. Detta är viktigt för att kunna förstå hur tillgängligheten till slutbetyg har sett ut och fortfarande ser ut i praktiken med analoga handlingar och hur det skulle kunna se ut i framtiden med digitala handlingar.

Digitalisering och demokrati

Det har diskuterats om digitaliseringen av vårt gemensamma samhälle är lika omvälvande som industrialiseringen och kanske är det så. Betyder detta att digitala slutbetyg ökar tillgängligheten av dem eller finns det hinder för detta? Det kommer jag att gå igenom här nedan.

Det är lätt att tänka att om denna information blir tillgänglig på internet finns den för alla. Speciellt i ett land som Sverige som har kommit långt i digitaliseringen av samhället. Men fortfarande finns det en halv miljon vuxna i Sverige som inte använder internet alls och även en stor grupp som använder internet sällan. En tredjedel av den här gruppen är personer mellan 75 - 85 år, personer som varken har behövt använda internet inom arbetet eller skolan. Det finns också andra kontexter som spelar roll till brist på tillgång till internet. Till exempel har personer med lägre utbildningsnivå sämre tillgång till internet, samt hushåll med endast en vuxen. Detta går att återspegla i att utvecklingen av e-tjänster inom socialtjänsten går långsammare än andra samhällsfunktioner, därför att grupper som är i behov av socialtjänsten i lägre grad har tillgång till internet (Digidelnätverket 2019). Anders Hintze från Digitaliseringsrådet säger att:

[v]i borde tydliggöra i det kommunala försörjningsstödet att man har en grundläggande rätt till att vara digital. Det borde inte diskuteras. Det borde betalas ungefär som hyran. Du behöver någonstans att bo, du behöver el och vatten och du behöver internet (Digidelnätverket 2019, 9).

Utanförskapet detta skapar beror dels på bristen på tillgång till internet dels på vilket socialt nätverk du har omkring dig. Det är ofta från det sociala nätverket vi vet vilka appar som finns eller när det är dags att uppdatera. Begreppet self-efficacy (ungefär självförmåga) blir här relevant då användandet av digitala tjänster också beror på användarens självförtroende gällande teknik, att våga testa. Detta går att jämföra med att det finns en förväntan på läskunnighet i samhället för att kunna delta. På samma sätt finns det en förväntan på digital litteracitet, för att kunna ta del av de många samhällstjänster som nu digitaliseras. Det går att prata om denna digitala utveckling som medborgarteknik - vilket innebär att alla ska kunna ha tillgång till det för att det full ut ska vara demokratiskt och inte istället vara del av att skapa ett ojämlikt samhälle (Digidelnätverket 2019).

Författarna (2019) tar upp två ingångar för att kunna se till att vårt samhälle fortsätter att vara demokratiskt trots digitaliseringens utmaningar. Den första är att involvera användarna av digitala tjänster redan i utvecklingen av dem. Att utveckla dem efter deras behov och utmaningar. Den andra är att samhället i stort måste ta ett gemensamt ansvar att skapa en bred digital litteracitet i alla grupper i samhället (Digidelnätverket 2019).

Sammanfattningsvis går det att säga att endast göra slutbetyg nåbara digitalt inte betyder att de automatiskt blir mer tillgängliga för alla grupper i samhället. Det som går att säga dock är att digitala slutbetyg kan bidra med en snabbare och enklare återsökning för personal såsom arkivassistenter och arkivarier som arbetar med att begära ut handlingarna dagligen.

Metod

Fallstudie

Denna fallstudie består både av kvantitativ och kvalitativ metod. Detta var viktigt för att kunna besvara syftet, då syftet dels var att få veta hur det ser ut med tillgängligheten till slutbetyg och dels att förstå varför det ser ut som det gör. Till en början gjordes en analys av vilka slutbetyg som fanns tillgängliga. Den kompletterades med fyra expertintervjuer för att förstå bakgrund och samhällskontext som skolorna har verkat inom. Slutligen, för att få skolors perspektiv, skickade jag ut en enkät till de skolor som är verksamma i Malmö idag, där jag fick svar på hur de ser på och arbetar med slutbetyg.

Jag har lagt upp det följande att först beskriver jag hur analysen av tillgängligheten till slutbetyg gjordes. Efter det går jag igenom expertintervjuerna med urval och diskussion om expertintervjuer som metod. Slutligen beskriver jag hur skolenkäterna gjordes. Avslutningsvis följer en diskussion om anonymisering av expertintervjuerna under forskningsetiska frågor.

Viktigt att poängtera för att senare kunna läsa av resultatet korrekt är att analysen är efter statistik från åren 05/06 – 14/15 medan enkäten är besvarad av skolor som är verksamma idag.

Analys av tillgänglighet till slutbetyg

För att kunna dra slutsatser och besvara syftet i denna fallstudie behövdes ett underlag på hur tillgängligheten till slutbetyg såg ut. Analysen är grundad på statistik från Skolverket som jag har checkat emot den lathund Malmö stadsarkiv har för sina arkivhandlingar. Den är även dubbelkollad emot vad som finns inlagt i NAD (Nationell Arkivdatabas).

Jag har valt att fokusera på läsåren 05/06 – 14/15. Detta för att tio år är en bra måttstock för att kunna se förändring inom resultatet. Det är även under dessa år som ändringen i skollagen för fristående skolor att de ska bevara sina avgångna elevers slutbetyg tillkom, och jag ville se om det gjorde skillnad i resultatet. Det är vanligt att skolor behåller slutbetyg på skolan ungefär fem år innan de skickas vidare till kommunarkiv, för att det inte skulle bli fel i underlaget, var det även en bra idé att börja fem år tillbaka.

Analysen är uppdelad i kommunala skolor och i fristående skolor. För varje läsår som skolan har varit verksam under den undersökta perioden finns det en ruta med hur många elever som avslutade år tre och om dessa slutbetyg finns att tillgå på Malmö stadsarkiv. Under varje läsår har jag räknat ihop antal tillgängliga slutbetyg och hur många som inte är tillgängliga. En uträkning för kommunala skolor, och en för fristående skolor. Av dessa siffror har jag därifrån räknat ut antal procent tillgängliga slutbetyg från kommunala- respektive fristående skolor.

Det som har varit komplicerat med arbetet med analysen är att både de kommunala skolorna och de fristående skolorna ibland har bytt namn. Hos de kommunala skolorna är detta vanligt då skolor slås samman, och en eller flera verksamheter övergår till en annan. Hos fristående skolor händer detta då en huvudman köper upp en annan verksamhet, och då byter namn. Analysen är så långt det har varit möjligt, baserad på namnet på skolan. Då en skola har bytt huvudman har jag lagt in det nya namnet som en ny skola. Ibland har jag tagit hjälp av Malmö stadsarkivs personal för att förstå vad som kan ha hänt. Detta blev tydligt när jag samrådde med Malmö stadsarkiv om de kommunala skolor som saknar tillgängliga arkiv. Det visade sig att alla dessa skolor hade verkat i samma lokaler och att Malmö stadsarkiv under våren 2021 arbetade med att övergripande förteckningsarbete över dessa handlingar.

Detta dilemma över hur återkommande förändring av huvudman av skolverksamheter kan krångla till tillgängligheten till slutbetyg kommer jag gå in på mer ingående under Del 2 under resultat och analys.

Expertintervjuer

I denna studie har jag haft fyra intervjuer med fyra olika personer som har haft olika bakgrunder. Detta innebär att jag inte har utgått från samma frågor till varje intervju utan att frågorna har varit anpassade till det ämne som respektive intervju har kretsat runt. Inför varje intervju har jag gjort efterforskningar om vad personen eller verksamheten arbetar med, speciellt det som har relevans för fallstudien. Därefter har jag skrivit ner öppna frågor som jag sedan har frågat personen i fråga. Dessa frågor har ibland varit mer som frågeområden som personen har fått prata fritt utifrån. I andra fall har det varit vad de tänker om ett visst argument som jag har sett i en diskussion. Jag har arbetat på detta sätt då intervjuerna har använts som en metod för att samla in kunskap om en kontext de är experter inom. Frågorna till informanterna har alltså inte varit samma då de har varit anpassade till informanten i fråga. Nedan i texten där jag går igenom experterna finns det exempel på frågor som ställdes.

Jag har i mitt urval av informanter till expertintervjuer försökt fånga olika tendenser och olika erfarenheter. I arbetet med att skriva bakgrunden kunde jag se vissa mönster växa fram. Jag såg vissa ämnen som var intressanta att diskutera och undersöka. Dessa ämnen var marknadsreglering av skolan och det praktiska arbetet med analoga och digitala slutbetyg. Jag fick kontakt med experter som hade kunskap om detta och kunde guida mig. Alla fyra var namn som kom upp när jag gjorde research till förstudien till fallstudien. Sandberg valdes som representant för Malmö stadsarkiv för att hon var den personen som svarade när jag skrev till arkivet för inbjudan till intervju. Utöver dessa har jag även haft återkommande kontakt med Friskolornas riksförbund och Skolverket, där de har gett mig dokument och svarat på frågor jag har haft. Initialt hade jag planerat intervjuer även med dem, men de avböjde och jag upplever att jag fått den information jag sökte via mejl och dokument.

Informanterna har i intervjuerna svarat efter sin erfarenhet, det kan vara utifrån sin forskning eller erfarenhet av ett arbete. I fallet med Malmö stadsarkiv har informanten svarat som representant för Malmö stadsarkiv. Det finns ett dilemma i att intervjua tjänstepersoner på myndigheter då de ofta pratar om verksamheten hur

ett positivt laddat perspektiv (Alvesson & Sköldbberg 2005, 517). Detta har jag haft i bakhuvudet under arbetet med Malmö stadsarkivs intervju. Generellt hade jag också det under de andra tre intervjuerna, då såklart varje informant påverkas av sin erfarenhet och sin arbetsplats.

Informanterna har varit och är verksamma på både lokal och på nationell nivå. Båda perspektiven har varit viktiga för att kunna dra relevanta slutsatser. Två av informanterna, Suzanne Sandberg (Malmö stadsarkiv) och Emma Lejisne (skolreporter) arbetar i Malmö. Medan Ida Csernak (Eskilstuna stadsarkiv) arbetar i Eskilstuna, och var i denna fallstudie intressant för hennes arbete med utvecklingen av Beda databasen. Sten-Bertil Olsson har skrivit en avhandling som marknadsreglering på nationell nivå i Sverige. Här kommer jag nu att gå igenom deras bakgrund och vad intervjuerna fokuserade på.

Ida Csernak - E-arkivarie på Eskilstuna kommun och sammankallade för Beda databasen arbetet.

Intervjun fokuserade på det pågående arbetet med utvecklingen av databasen Beda och på arbetet som kommunarkiven gör dagligen med begäran av slutbetyg. Exempel på frågor var bland annat; "Vill du berätta om Beda databasen?" och "Hur kom det sig att samarbetet mellan kommuner uppkom?".

Emma Lejisne - Skolreporter på Sydsvenskan

Emma Lejisne har en lång erfarenhet som reporter i skolfrågor därför kretsade intervjun kring utvecklingen av den svenska skolan generellt. Exempel på frågor var bland annat; "Vet du om det har hänt i Malmö att skolor har gått i konkurs och elever har blivit utan bevis på betyg?" och "Hur ser framtiden ut?".

Sten-Bertil Olsson – har 40 års erfarenhet av gymnasieskolan och har skrivit avhandlingen "*Market regulation and its effects on the function of regional and local upper secondary school markets*"

Eftersom den erfarenhet Sten-Bertil Olsson har av skolvärlden både i sin roll som rektor och att han har suttit, och fortfarande sitter, i både kommunala och friskolors styrelser fokuserade intervjun på bakgrunden och utvecklingen av marknadsanpassningen av den svenska skolan. Exempel på frågor som ställdes var;

“Varför tror du att arkivfrågan inte fanns med från början i friskolereformen?” och “Har friskolereformen påverkat tillgängligheten till slutbetyg?”.

Malmö Stadsarkiv – Arkivarie Suzanne Sandberg

I denna fallstudie har Malmö stadsarkiv en central roll då de är de som bevarar slutbetyg för framtiden. Därför var det viktigt att intervjua en person därifrån för att få med deras perspektiv. Malmö stadsarkiv är också med i utvecklingsarbetet med Beda databasen. Exempel på frågor som ställdes var; “Att ordna efter arkivbildare/huvudman med skolor är krångligt, vad ser du för och nackdelar med det?” och “Vilka handlingar lämnar de fristående skolorna in till er?”.

Under arbetet med att samla in denna information har jag upplevt det som relativt enkelt att få kontakt med olika personer och en hög svarsfrekvens. Ibland har det blivit missförstånd med att ens fråga blivit skickad till arkivarien på verksamheten när frågan egentligen gäller något annat. Detta har dock alltid löst sig eller att en annan myndighet eller person kunnat besvara frågan. En förklaring till den höga svarsfrekvensen kan vara att fallstudien är skriven under Coronapandemin, att det har gjort att informanterna har tid att kunna ställa upp. Eftersom det har varit pandemi har tre av fyra intervjuer tagit plats via Microsoft teams. I min inbjudan till intervju fick deltagande ett val mellan Microsoft teams och Zoom och de tre vars intervju var online valde teams. Detta för att det var det programmet de själva var bekväma och vana att arbeta med. Teams har en inbyggd inspelningsfunktion och jag spelade även in via min telefon för att inte riskera att behöva göra om intervjun. Jag skulle säga att jag fick ut det jag ville och behövde till studien via intervjuerna, trots att det skedde online. Detta för att ämnet och situationen inte krävde av mig att kunna plocka upp nyanser som lätt försvinner när det sker online. Eftersom det var expertintervjuer var det många av de intervjuade som refererade till olika dokument som jag dessutom fick ta del av i efterhand. Den intervju som skedde på plats var med Suzanne Sandberg och den ägde rum på Malmö Stadsarkiv, då det gick bra för mig att komma dit och göra intervjun på plats med avstånd.

Det finns absolut värden av mellanmänsklig kontakt som försvinner när intervjuer hålls digitalt istället för på plats. Trygghet som skapas av att exempelvis ta kaffe tillsammans försvinner. Ahrne och Svensson (2011) skriver dock att digitala

intervjuer inte håller en sämre kvalitet av materialsamlande än intervjuer när man möter respondenten personligen, det lämpar sig bra för intervjuer som handlar om sakförhållanden (Ahrne & Svensson 2011).

Efter intervjuerna har jag lyssnat igenom inspelningarna och gjort en gemensam mindmap över relevanta teman för att kunna besvara min frågeställning. Intervjuerna har sedan transkriberas för passagera som har använts i fallstudien (Ahrne & Svensson 2011).

Skolenkät

Hittills har jag en analys över tillgänglighet till slutbetyg och informationen från experterna som kan berätta den större bilden av kontexten. För att på riktigt kunna dra slutsatser behövde jag skolornas perspektiv för att förstå hur de arbetar med slutbetygen och få deras synvinkel på vad som skulle underlätta bevarandet och tillgängliggörandet av slutbetygen.

I Malmö när den här fallstudien skrivs finns det 11 kommunala och 25 fristående verksamma gymnasieskolor. Alla skolor har blivit erbjudna att svara på enkäten och en påminnelse om att svara har gått ut till de skolor som inte svarade första gången. Ahrne & Svensson (2011) skriver att det behöver vara 10–15 personer för att kunna få ett bra underlag till hur en grupp tänker och få en mättnad i svar. I underlaget i den här fallstudien är det 20 skolor som har svarat, vilket ger en svarsfrekvens på 55%. Eftersom det betyder att det är ca hälften av skolorna som inte har svarat kommer jag inte dra slutsatser i hur vanligt återkommande svar är, utan istället använda enkäten som en referens över vilka tankar och arbetssätt som finns inom skolorna i arbetet med att tillgängliggöra slutbetyg. Förfrågan om deltagande ligger under bilagor.

Frågor som skolorna svarade på i enkäten:

- *Är skolans huvudman fristående eller kommunal?*
- *Hur förvarar ni analoga slutbetyg på skolan?*
- *Hanterar ni slutbetyg digitalt?*
- *Hur kan era avgångna elever få tillgång till sina slutbetyg?*

- *Har ni haft kontakt med Malmö stadsarkiv det senaste året?*
- *Har ni levererat slutbetyg till Malmö stadsarkiv inom de senaste fem åren?*
- *Om ni är en fristående gymnasieskola: har ni en egen central arkivfunktion dit ni skickar slutbetyg?*
- *Vilka regler och förordningar styr hur ni arbetar med att ge avgångna elever tillgång till sina slutbetyg?*

Många av de svar som inkom på enkäten var svar som tydde på att de utför en korrekt dokumenthantering. Väldigt få svar tydde på att skolan inte skötte sin dokumenthantering korrekt. Jag kan inte säga att den andra hälften som inte svarade på enkäten inte sköter sin dokumenthantering men utkomsten av enkäten ger en viss indikation att det var de skolor som har en väl fungerande dokumenthantering som svarade på enkäten.

Av de personer som svarade på enkäten på skolorna arbetade de flesta som administratörer och några var rektorer. Detta beror på att jag riktat hade mejlat administratörer vars mailadresser och yrkesroll låg öppet på skolornas hemsidor, då det oftast är dessa som administrerar slutbetygen. De rektorer som svarade var ofta anställda på de skolor där personalens uppgifter inte låg öppet på hemsidan utan där det fanns en allmän informationsmejl. Detta var en tydlig skillnad mellan kommunala- och fristående skolor. De kommunala skolorna hade i en mycket större utsträckning bild och mailadresser till sin personal öppet på hemsidorna. Eftersom min jämförelse är mellan läsåren 05/06 - 14/15 och enkäten är till de skolor som är verksamma 2021 kan svaren skilja sig åt, då vissa skolor har lagts ner och andra skolor har startats.

Detta är metoderna jag har använt mig av i den här fallstudien. Den insamlade empirin är viktig och ger tyngd till resultatet. Resultat- och analysdelen består av den samlande empirin från båda metoderna, expertintervjuer och skolenkät.

Forskningsetiska frågor

I denna fallstudie har jag valt att publicera namn på de fyra personer som har ställt upp på intervjuer. Argumentet för att göra dem anonyma skulle vara om de riskerade att lida skada av att bli publicerade med namn (Hedin 1996). Jag har valt att publicera med namn framförallt då alla fyra främst har blivit intervjuade utifrån texter de själva redan har publicerat. I vissa fall jag har refererat till dem till citat de har sagt under intervjun också. Alla fyra är också medvetna om att de blir publicerade med namn. Eftersom jag även har intervjuat dem i form av experter skulle det även vara svårt att anonymisera dem till kostnad på att kunna berätta om deras bakgrund och varför de är experter inom sitt enskilda fält.

Resultat och analys

Resultat- och analysdelen är uppdelad i två fokusområden. Del 1 handlar om utvecklingen av den svenska skolan och lägger en bakgrund till den kontext slutbetygen existerar inom. Del 2 fokuserar på slutbetygen i sig och utmaningar som digitalisering. Resultatet kommer ifrån expertintervjuer och i från enkäten som skolor har svarat på. Varje del är uppdelad att först presenteras resultatet och efter det kommer en analys över resultatet. Kapitlet inleds med resultat från analysen av den faktiska tillgängligheten till slutbetyg i Malmö mellan åren 05/06 – 14/15.

Resultat från analysen av tillgängligheten till slutbetyg

Analysen är alltså som jag har berättat under metod, skapad av statistik från Skolverket över verksamma skolor under perioden läsåren 05/06 – 14/15. Denna statistik är sedan jämförd med Malmö stadsarkivs förteckningar över sina handlingar. Denna analys ger en överblick på hur stor procent av de avgångna elevernas slutbetyg som finns tillgängliga att begära ut idag.

Antal tillgängliga slutbetyg

Läsår	Fristående skolor	Kommunala skolor
05/06	58%	80%
06/07	55%	84%
07/08	50%	85%
08/09	69%	85%
09/10	70%	86%
10/11	73%	86%
11/12	73%	79%
12/13	71%	88%
13/14	82%	84%
14/15	90%	86%

Antal elever i år 3

Läsår	Fristående skolor	Kommunala skolor
05/06	557	2 274
06/07	493	2 354
07/08	754	2 528
08/09	985	2 423
09/10	1 385	2 297
10/11	1 427	2 177
11/12	1 677	2 842
12/13	1 708	1 939
13/14	1 764	1 683
14/15	1 559	1 829

Fristående skolor

Under den undersökta perioden fanns det 30 olika verksamma fristående skolor. Eftersom det har skett vissa förändringar där verksamhet har blivit övertagen av annan verksamhet, har jag valt att räkna skolor efter enskilda arkivbildare. Skolorna har även varit verksamma under olika år under perioden, vissa bara några läsår och andra längre.

Av dessa 30 skolor var det 8 skolor som aldrig hade lämnat in slutbetyg till Malmö stadsarkiv. Det var 8 av skolorna som hade lämnat in slutbetyg för vissa av sina verksamma år. Två av dessa skolor hade inte lämnat in innan ändringen i skollagen 2011 kom, medan de läsåret efter har fullständig tillgänglighet till slutbetyg. Slutligen var det 12 skolor som hade fullständig tillgänglighet till slutbetyg då de hade lämnat in under alla sina verksamma år under perioden, en av dessa skolor hade dock endast lämnat in betygskataloger.

Kommunala skolor

Under den undersökta perioden fanns det 19 verksamma kommunala skolor. Även här har jag utgått från enskilda arkivbildare när jag har gjort uträkningen. Många av de kommunala skolorna hade genomgått större omorganiseringar med sammanslagningar. Vilket kan bero på det minskande antalet elever. För att kunna

jämföra med de fristående skolorna och för att kunna skapa en översikt har jag läst av de båda skolformerna på samma sätt.

Av dessa 19 skolor var det 4 som aldrig hade lämnat in slutbetyg till Malmö stadsarkiv och de 15 resterande hade fullständig tillgänglighet. Under arbetet med analysen förstod jag att dessa 4 skolor hade haft gemensam verksamhet och när jag hade intervjun med Suzanne Sandberg på Malmö stadsarkiv fick jag berättat att det under våren 2021 pågår ett större ordnings- och förteckningsarbete över handlingarna. Detta för att handlingarna istället för att ha överlämnats till stadsarkivet har administrerats av en lokal administratör efter ett eget ordningssystem. Detta betyder att efter att de handlingarna är på plats på Malmö stadsarkiv, finns det fullständig tillgänglighet till slutbetyg från de verksamma kommunala skolorna under den undersökta perioden.

Del 1: Kommunala skolor och fristående skolor

Här är den första av frågeställningarna som jag kommer att besvara. Först kommer jag att lägga fram resultatet från enkäten och därefter resultatet från expertintervjuer som tar upp frågan för att sedan besvara den i analysen.

Frågeställning:

Finns det skillnader i tillgänglighetsförhållanden till slutbetyg mellan fristående- och kommunala skolor?

Resultat från enkäten

I enkäten som skickades ut till skolorna som är verksamma idag fick jag tillbaka en uppsjö av svar på hur skolorna tillgängliggör slutbetyg. I stort sett svarade alla skolor förutom en samma sak: att först finns slutbetyg tillgängliga att begära ut via skolan och sedan finns de att begära ut från Malmö stadsarkiv. Det som skiljer skolorna åt är hur många år slutbetyg befinner sig på skolan innan leverans till Malmö stadsarkiv.

Här är en lista över de inkomna svaren, uppdelade i svar från kommunala- och fristående skolor. Frågan som ställdes var *Hur kan era avgångna elever få tillgång till sina slutbetyg?*

Kommunala skolor	Fristående skolor
<i>I pappersformat eller som kopior på skolan eller Stadsarkivet</i>	<i>Maila oss eller gå till Malmö stadsarkiv</i>
<i>De får alltid originalbetyg och kopior vid behov</i>	<i>I tre år efter studenten så hos oss, därefter Malmö Kommun</i>
<i>Vi kan skicka kopia till dem eller är det mer än mer år tidigare har vi skickat till stadsarkivet</i>	<i>De kontaktar oss och jag gör en kopia och skickar till elev om de önskar annars får de hämta på skolan.</i>
<i>De senaste 5 åren har vi på skolan, resten är skickade till stadsarkivet. Eleven gör en beställning på malmo.se eller mailar skolan direkt.</i>	<i>Genom att kontakta Malmö Stadsarkiv</i>
<i>Genom att kontakta skolan direkt eller kontakta Malmö stadsarkiv, vi bevarar alla slutbetyg fyra år tillbaka i tiden, äldre slutbetyg skickas till Malmö stadsarkiv.</i>	<i>Alla avgångselever får ett original hemskickat. Vid eventuellt borttappat betyg kontaktas skolan. Betygen finns även på Malmö Arkiv men inlämning behöver inte ske varje år pga lågt antal elever enligt Malmö Stadsarkiv. Betygen skickas även in till UHR efter examen.</i>
<i>Originalen måste dom hämta själva, kopior kan vi skicka med post/digitalt</i>	<i>De första åren kan de kontakta administratören på skolan, därefter blir det via Stadsarkivet.</i>
<i>Genom att skicka "beställning av betyg" via vår hemsida - en E-tjänst. Vi får in de uppgifter som behövs för att leta reda på ett äldre betyg.</i>	<i>De får dem om de efterfrågar dem. De kan ringa och be att få dem skickade eller komma och hämta dem i vår reception.</i>
<i>De senaste fem åren finns på skolan, tidigare än så hänvisar vi till Malmö stadsarkiv.</i>	<i>Betygskopior skickas till Stadsarkivet</i>
	<i>Via skolan eller stadsarkivet</i>
	<i>Kontaktar mig.</i>

Det som jag kunde se skillnad på i svaren mellan de kommunala skolorna och de fristående skolorna som grupp är att det endast var fristående skolor som svarade

på uppföljningsfrågan om det var något med hanteringen av slutbetyg som de ville förändrades. Det var två skolor som skrev; ”*Skicka in digitalt till stadsarkivet hade ju varit kanon!*” och en annan fristående skola svarade ”*Ja Malmö stad direkt efter studenten*”. Det var även en fristående skola som svarade ”*Fungerar fint, det är ett sätt att få lite kontakt med gamla elever*”. Det är svårt att dra generella slutsatser av tre svar men det kan tyda på en trend att de fristående skolorna skulle vilja att en annan part administrerade slutbetyg. Mer om detta under analysen.

En fråga i enkäten var riktad till de fristående skolorna ifall de internt administrerade tillgängligheten till slutbetyg under en längre tid. 7 fristående skolor svarade nej och 2 ja. Den ena svarade med kommentaren ”*Skickas [betyg] till IT-avdelning som kontrollerar att allt har gått rätt till och de skickas sedan vidare till UHR [Universitet- och högskolerådet]*”. Den andra skolan lämnade ingen kommentar. Jag tolkar detta som att den första skolan misstog frågan som syftade till att se om fristående skolor har egna parallella bevarandesystem över slutbetyg än Malmö stadsarkiv. Svaret låter som en beskrivning av överlämnandet av betygsinformation till Beda databasen. Därför kan jag dra slutsatsen att från de skolor som svarade på enkäten, har de fristående skolorna inte egna samarbeten runt tillgängliggörandet av slutbetyg.

För att förstå vad bristen på levererade slutbetyg till Malmö stadsarkiv från de fristående skolorna kan bero på, frågade jag skolorna i enkäten *Har ni haft kontakt med Malmö Stadsarkiv det senaste året?*, och *Har ni levererat slutbetyg till Malmö stadsarkiv inom de senaste fem åren?* Svaren kom tillbaka där alla fristående skolor svarade ja på båda frågorna. Vad de skolor som inte svarade på enkäten skulle ha svarat på den frågan vet jag inte. Men det går att se på analysen att de fristående skolorna med tiden blir bättre på att leverera slutbetyg. Eftersom enkäten är besvarad av skolor verksamma idag kan det vara en del av samma trend. På samma frågor var det två kommunala skolor som svarade nej, varav den ena hade levererat slutbetyg men inte haft kontakt. Den andra var en av de kommunala skolorna som arbetar med det stora ordnings- och förteckningsarbetet.

Slutligen ville jag få veta hur bra kunskap skolorna hade om regler och förordningar som rör hanteringen av slutbetyg och om kommunala- och fristående skolor skiljde

sig åt i den frågan. Det kom icke-svar från både kommunala- och fristående skolor som; *Det håller min huvudman ordning på eller rutiner som finns på skolan.* Som jag skriver under rubriken *Juridik i den svenska skolan*, regleras det i skollagen hur skolorna ska hantera slutbetygen. *Gymnasieförordningen* tar främst upp hur betygen ska sättas. *Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningens arkivredovisning/Malmö kommuns regelverk* är lokala föreskrifter som gäller för de kommunala skolorna som det händer att de fristående skolorna även efterfrågar och följer. *Skolverket* tar fram föreskrifter för skolor och behandlar statistik. Det vill säga de svaren är inte fel, men de reglerar inte avgångna elevers tillgång till slutbetyg. Det som är intressant från dessa svar är *offentlighetsprincipen*. Det är ett återkommande svar från de kommunala skolorna eftersom de är ålagda att följa offentlighetsprincipen och Offentlighet- och sekretesslagen. Fristående skolor i Sverige idag lyder inte under den lagen, vilket gör det intressant att en fristående skola har skrivit *offentlighetsprincipen* under vilka regler och förordningar som styr hur de arbetar med tillgången till slutbetyg.

Vilka regler och förordningar styr hur ni arbetar med att ge avgångna elever tillgång till sina slutbetyg?

Kommunala skolor	Fristående skolor
<i>Enligt lag</i>	<i>Vet inte</i>
<i>Enligt skolverket och gymnasieförordningen</i>	<i>Skollagen och gymnasieförordningen</i>
<i>Offentlighetsprincipen</i>	<i>Samma som kommunala förordningar</i>
<i>Rutiner som finns på skolan</i>	<i>Skollagen</i>
<i>Skollagen och dataskyddsförordningen.</i>	<i>Det håller min huvudman ordning på.</i>
<i>Arkivlagen, OSL, Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningens arkivredovisning samt Skolverkets föreskrifter.</i>	<i>Skolverket och Malmö kommuns regelverk</i>
	<i>Offentlighetsprincipen, Gymnasieförordningen och Skollagen.</i>

Resultatgenomgång från expertintervjuer

Av enkäten fick fallstudien en stabil grund att stå på. För att förstå vad som har lett fram till resultaten var svaren från expertintervjuerna väldigt givande. Olsson som själv har varit delaktig i många statliga utredningar av den svenska skolan berättade att friskolereformen inte var ordentligt genomarbetad, utan att den drevs fram av starka politiska skäl för att få igenom ett systemskifte i svensk skola, och att det är därför som arkiveringen av slutbetyg i många år lyste med sin frånvaro. Ännu idag berättar Sandberg att det saknas ett skaderekvisit mot skolor som inte levererar slutbetyg till stadsarkiven, det är inte heller tvingande att lämna betygsinformation till Beda databasen.

Dock finns det motiverande faktorer för även de fristående skolorna att leverera sina slutbetyg. Olsson beskriver att elever främst väljer skola efter ort, men även efter ryktet som skolan har. Ett rykte om att skolan inte har tillgängliga slutbetyg är inte bra för en skola, därför ser skolorna till att de levererar slutbetygen. Utan elever finns det inget ekonomiskt underlag och därför är det viktigt för skolorna att ha högt antal sökande. Som jag har tagit upp innan i fallstudien uttrycker Friskolornas riksförbund att stadsarkiven inte får ta ut en avgift för att ta emot slutbetyg. Detta bekräftar Sandberg att det är kommunen via Kulturförvaltningen och Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen i Malmö som står för kostnaden för arbetet med tillgängliggörandet av slutbetyg. Hon nämner även i förbifarten att hon dock har sett fristående skolor ta ut en avgift när skolorna själva sköter utlämnandet av slutbetygen. Csernak lyfter denna problematik med fristående skolor att de skolor som inte vill ansvara för sina slutbetyg skulle i en framtid med en utveckling av Beda databasen endast behöva skicka sin betygsinformation dit, vilket de redan gör idag och inte behöva administrera ordnings- och förteckningsarbete och leverans till stadsarkiv.

Slutligen betonar Olsson att rätten till tillgänglighet till slutbetyg handlar om rättssäkerhet. Något som blir ännu tydligare av att Sandberg och Csernak beskriver att för en individ vars skola inte har levererat slutbetyg, finns det inget annat sätt att bevisa sina studieresultat. Sandberg antar att det går att tenta av kurser som elever

från andra länder ibland kan göra. Detta som konsekvens för att en skola inte sköter sin dokumenthantering, blir väldigt rättsosäkert för den enskilda individen.

Analys av Del 1

För att börja med den fråga jag hade i början av denna fallstudie: Skiljer sig kommunala skolor från fristående skolor vad det gäller tillgänglighet till slutbetyg? Svaret är ja. Kommunala skolor har till större grad sina elevers slutbetyg tillgängliga än vad fristående skolor har. Här nedan kommer jag gå igenom varför jag tror att det ser ut som det gör.

Det kan vara svårt att diskutera skillnaden mellan kommunala- och fristående skolor, då skillnaden mellan olika fristående skolor i sig kan vara enorm. Vissa fristående skolor som har varit aktiva under en längre tid har inte tillgängliga slutbetyg och många har inte svarat på den enkät som jag skickade ut. Medan andra fristående skolor har sina elevers slutbetyg tillgängliga och svarar på enkäten att de har en stor kunskap om dokumenthantering. Det är viktigt att ha med sig detta när du läser denna analys.

Frågeställning:

Finns det skillnader i tillgänglighetsförändring till slutbetyg mellan fristående- och kommunala skolor?

Enligt analysen jag gjorde har kommunala skolor sammanlagt en högre tillgänglighet till slutbetyg än vad de fristående skolorna har. Jag räknar att de kommunala har 100% tillgänglighet då det inom en snar tid efter ett stort ordnings- och förteckningsarbete kommer vara 100% tillgänglighet. Sista läsåret analysen läser av är 2014/15 är det 90% tillgänglighet för de fristående skolorna. Detta är en viktig trend då antalet elever som nu går i fristående skolor ständigt ökar. Det är en väldigt positiv utveckling vars orsaker bakom jag ska försöka reda i här nedan. Men först är det viktigt att poängtera bakom varje procent av slutbetyg som inte finns tillgängligt, finns det individer som inte kan bevisa sina studier, det handlar om information som i många fall inte heller finns som ogiltigt slutbetyg i Beda.

Vad kan denna skillnad mellan vem som är huvudman på en skola göra för skillnad för tillgängligheten till slutbetyg? Under intervjun tar Olsson upp hur friskolereformen som öppnade upp för skattefinansierade fristående skolor, inte var genomarbetad då den snabbt gick igenom för att skapa ett systemskifte i skolan. Det kan vara en förklaring varför frågan om bevarande av bland annat slutbetyg inte tillkom i skollagen förrän 2011. Det är främst åren innan med en viss eftersläpning som det saknas många slutbetyg, mer om det här nedan. En sak som är säker är att den svenska skolmarknaden för företag idag är en lukrativ marknad med stabila och långsiktiga intäkter som dessutom ger ett lågt risktagande för företaget. För de fristående skolor som drivs av aktiebolag är det också relevant att påpeka att enligt aktiebolagsformen ska aktiebolag arbeta för att kunna dela ut vinst. Undersökningar visar även att fristående skolor generellt har lägre verksamhetskostnader än kommunala skolor, vilket är intressant då både kommunala- och fristående skolor får lika bidrag från skattemedel. Om den informationen dessutom ställs emot frågan om bevarande av slutbetyg, är det kommunen som bekostar utgifter även för de fristående skolorna. I frågan om offentlighetsprincipens införande i fristående skolor låter argumentationen ofta från skolornas håll att de inte har de ekonomiska medlen att utföra det. Detta gäller för mindre huvudmän med färre enheter. För större huvudmän ser det snarare ut att handla om en vilja än om ekonomiska förutsättningar.

Vad finns det för möjliga vägar att öka tillgängligheten till att den är uppe på 100% även hos fristående skolor? Jag har sett under det här arbetet att lagstiftning har gett effekt, dock finns det fortfarande inget skaderekvisit för de som inte följer lagstiftningen. Möjligtvis skulle det kunna hjälpa men det är inget som jag har satt mig in i under detta arbete. Jag tror också att en förenkling av leverans skulle öka tillgängligheten. I en utveckling av Beda databasen som gör den informationen giltig som slutbetyg, skulle det betyda att de fristående skolorna (och de kommunala skolorna) endast skulle behöva skicka information till Beda och inte även till ett kommunarkiv. I enkäten var det även två skolor som ville skicka slutbetygen direkt till Malmö stadsarkiv och inte behöva förvara och administrera dem under en viss tid på skolan.

Del 2: Digitalisering och proveniens

Del 1 handlade om verksamheten som skapar slutbetygen och i vilken kontext slutbetygen existerar. Del 2 handlar om slutbetygen i sig och vad som skiljer mellan analoga och digitala handlingar, med tanke på tillgänglighet.

Frågeställning:

Skiljer det i sig i tillgängligheten mellan fysiska och digitala slutbetyg?

Resultat från enkäten

För att kunna tillgängliggöra slutbetyg behöver det finnas slutbetyg att kunna tillgängliggöra. Därför frågade jag skolorna i enkäten hur de förvarar sina analoga slutbetyg på skolan. Många svar från både kommunala- och fristående skolor handlar om att slutbetygen är inlåsta. Vilket i sig är bra för att minska risken att någon obehörig skapar oordning men eftersom slutbetyg inte ligger under sekretess (förutom för individer med skyddad identitet), är detta inte det viktigaste. Det är bra att många skolor svarar att slutbetygen ligger i arkivskåp eller i brandsäkra lokaler. För det största hotet emot tillgängligheten av slutbetyg, efter att de har ordnats och förtecknats, är brand eller översvämningar. Ett svar sticker ut lite och det är från en kommunal skola som svarar *Först i plastfickor i pärm, i vårt säkra arkiv. Jag hoppas att säkra arkiv innebär säkert från vatten och brand och att plastfickorna plockas bort då de inte är bra för bevaring av arkivhandlingar.*

Några få svar är om ospecificerade lokaler eller förråd. Vilket jag tolkar att de inte är vatten- eller brandsäkra. Nu är arkiven på skolorna endast mellanarkiv tills de långtidsbevaras på Malmö stadsarkiv. Men det kan betyda att många slutbetyg skulle kunna förvanskas vid till exempel en vattenläcka, översvämning eller brand. Vad de skolor som är verksamma i Malmö idag som inte svarade, kan jag inte veta hur de sköter sina slutbetyg.

Hur förvarar ni analoga slutbetyg på skolan?

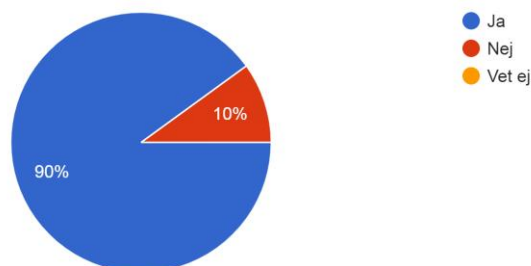
Kommunala skolor	Fristående skola
<i>I ett arkivskåp</i>	<i>I arkivmapp i arkivskåp</i>

<i>Kopiorna förvaras vi i pärm och betygs katalogerna i arkivskåp</i>	<i>Ett läsår efter student inlåsta i skåp, lättillgängligt. Efter det i arkivrum i källaren.</i>
<i>I arkivskåp av metall</i>	<i>I brandsäkert valv i källaren</i>
<i>Klassvis/årsvis inlåst i arkivskåp</i>	<i>Våra betygs kataloger är inlåsta och efter det att avgångsbetygen är utdelade så lämnas kopior in till Malmö Stadsarkiv. Sen finns betygen arkiverade i vårt elevadmins system!</i>
<i>I pärmar, inlåsta i ett valv.</i>	<i>I pärmar i låst arkivskåp</i>
<i>I arkivskåp av metall</i>	<i>I låst arkiv i tre år, sedan skickas betygen till Stadsarkivet.</i>
<i>Betygskopior och original betygs kataloger förvaras i godkända arkivboxar som står i skolans brandsäkra arkivskåp.</i>	<i>I ett låst förråd</i>
<i>i låst arkivskåp</i>	<i>Inlåsta i kassaskåp</i>
<i>Först i plastfickor i pärm, i vårt säkra arkiv.</i>	<i>Malmö stadsarkiv</i>
	<i>arkivlådor</i>
	<i>I brandsäkert skåp</i>
	<i>Finns i ett arkiv som är låst.</i>

Det var om de analoga handlingarna, nu över till de digitala handlingarna. Jag ställde frågan om skolorna hanterar slutbetyg digitalt. Uppdelningen var att av de kommunala skolorna svarade samtliga att de hanterade slutbetygen digitalt. Hos de fristående skolorna var det alla skolor utan en, som gjorde det. Jag ställde frågan med tanke om skolorna hanterade digitala slutbetyg, det vill säga juridiskt giltiga slutbetyg eller kopior på dessa. Det går att utläsa från svaren att ett fåtal av skolorna gör detta. Att de skannar av de juridiskt giltiga slutbetygen och skickar dem vid efterfrågan. Som jag förstår av uppföljningsfrågan är det två skolor som har läst frågan på det sättet. Många av skolorna har istället svarat att de hanterar betygsinformation digitalt. Det har jag förstått genom svaren på uppföljningsfrågan som löd *Om ja, i vilket program hanterar ni dem?* då det inkom svar som verksamhetsstöd som Schoolsoft, Extens, och Progress. Därför blir det tydligt att samtliga skolor, både kommunala och fristående skolor, regelbundet skickar vidare digital betygsinformation till Beda databasen.

Hanterar ni betygshandlingar digitalt?

20 svar

Resultatgenomgång från expertintervjuer

Csernak reder ut begreppet juridiskt giltiga slutbetyg för mig, för att det är en snårig djungel att förstå. Skolorna kan endast skriva ut underlaget för slutbetygen en gång. Detta blir originalet och det blir juridiskt giltigt när rektorn på skolan skriver under. Betygskataloger över kurser som är signerade av rektorn gäller också som giltiga slutbetyg. Kopior som tas på slutbetyg, både analogt och inskannade digitalt, är giltiga som kopior och det är det du som begär ut ett slutbetyg får i handen.

Informationen som lagras i Beda databasen handlar om kurser eleven har gått. Det är skolorna själva som skickar den informationen till Beda. Den här informationen, även om den i stort är samma information som finns på slutbetygen, är inte juridiskt giltig som slutbetyg. Den är däremot giltig i processen för antagning till högskolor och universitet via antagningssystemet NyA (Intervju Csernak).

Övergången mellan analoga handlingar och digitala handlingar handlar i mångt och mycket om ett systemskifte. Både i proveniens och i möjlig tillgänglighet. Både Olsson, Sandberg och Csernak tar upp vår samtids ökande förväntan på digitala tjänster. Sandberg tar upp hur det har märkts i förfrågningarna till slutbetyg att medborgarna tror att slutbetygen ligger lättillgängligt i en databas, när det egentligen handlar att leta rätt på dem i arkiv. Vilket kan ta upp till tre timmar i vissa fall (Intervju Sandberg). Olsson och Sandberg tar även upp en förändrad

inställning till den enskildas ansvar att ha koll på sina viktiga papper. Det kan vara en orsak till att förfrågningarna över tid har ökat då originalkopior oftare idag tappats bort.

Frågan om äldre slutbetyg blir intressant i en kontext om tillgängliggörande. Det är vanligare att yngre slutbetyg blir efterfrågade, då personer behöver dem för ansökningar till jobb och utbildningar. Äldre slutbetyg efterfrågas främst för släktforskning. Csernak tar upp att de inte vet vad de ska göra med de redan analoga slutbetygen i framtiden, ifall det finns medel kan de skanna in dem men det skapar flata filer utan de fördelar som digital data kan ha i återsökning. Sandberg tar upp att Malmö stadsarkiv har fått in den avvecklade betygsdatabasen Elit. Eftersom slutbetyg idag behöver en signatur från rektorn på skolan är denna information inte giltig. Som sagt finns det fördelar och nackdelar med både analoga och digitala slutbetyg. Den största skillnaden jag kan se är skillnaden i proveniens som de olika angreppssätten skapar. Det analoga som är det som gäller idag, handlar om giltiga dokument medan det i en framtid med digitala handlar om information. Slutligen tog Sandberg upp hur vi som samhälle fortfarande ser en analog underskrift som mer legitim än ett utdrag från en databas där få har tillgång till. En databas som är många gånger svårare att förfalska än en papperskopia.

Analys av Del 2

Som jag har presenterat under den här fallstudien skiljer sig hanterandet av analoga och digitala slutbetyg. Går det att säga vilken form som ökar tillgängligheten till slutbetygen, här kommer jag att gå igenom fördelar och nackdelar som kan ha påverkan.

Frågeställning:

Skiljer det i sig i tillgängligheten mellan fysiska och digitala slutbetyg?

Det är tydligt att de analoga slutbetygen behöver säker förvaring, så att de inte förvanskas av miljöfaktorer. Jag har under fallstudien inte undersökt hur Malmö stad eller skolorna förvarar sina servrar, därför vet jag inte om det finns problem med säker förvaring för dem. Digital information kommer dock med fördelen att

det är enkelt att förvara samma information på olika enheter. De analoga slutbetygen förvaras med endast en kopia och ifall den förvanskas, finns det ingen plan b.

En annan aspekt är proveniensen för slutbetygen. Hos analoga slutbetyg är de ordnade efter arkivbildare. Arkivbildare som jag i teorin går igenom, är ofta under förändring i skolvärlden. Kommunala skolor slås samman och fristående skolor köper upp andra skolor. Detta kan ibland leda till oordning och svårigheter att hitta slutbetyg. Svårigheterna är främst om det har gått lång tid från skapandet av handlingarna till ordnings- och förteckningsarbetet. Vilket idag är vanligt vid överlämning till Malmö stadsarkiv. Proveniensen hos digitala slutbetyg är baserad på metadata. I förslaget till en medborgarnära tjänst skulle det vara möjligt att söka på personnummer och få upp personens samlade studieerfarenhet. Med detta system skulle individen som efterfrågar sina betyg behöva minnas mindre information, något som underlättar tillgängligheten till slutbetygen. Av dessa argument kan jag argumentera att digitala handlingar skulle öka tillgängligheten till slutbetyg. Men vi är inte där än förrän juridiken har förändrats. Ännu ger en signatur mer giltighet än en låst databas.

Under intervjuerna kom det upp hur betygsbeställningar har ökat för varje år, kanske som spår av att den kulturella synen på att säkert förvara sina viktiga papper har förändrats över tid. I samma kulturella förändring har de digitala förväntningarna på kommuner ökat. Samtidigt som den har ökat, är det fortfarande vanligt att individer använder Malmö stads telefontjänst och ringer och frågar hur de kan få tag på sina slutbetyg, trots en tydlig tillgänglig e-tjänst. Det visar på ett ojämnt användande av digitala tjänster i samhället. Under teorin tar jag upp att den snedfördelningen inte bara beror på att den äldre generationen är ovan. Utan även på utbildningsnivå, eller antal vuxna i hushållet. Ifall det endast handlade om en generationsfråga, kanske det inte skulle ha varit aktuellt att ta i beaktning då slutbetyg sällan efterfrågas av personer över 75 om det inte är i släktforsningssyfte. Men eftersom det även rör yngre grupper i samhället blir det en demokratisk fråga. Det kommer bli viktigt i utvecklandet av Beda databasen att arbetet sker med alla sorters användares behov och utmaningar i tanke. För att i slutändan handlar tillgängligheten om rättssäkerhet.

Slutsats

Den här fallstudien fokuserar på hur en marknadsreglerad skola påverkar tillgängligheten till slutbetyg, och om det spelar någon roll ifall slutbetygen är analoga eller digitala.

Baserat på min analys i denna fallstudie anser jag att det finns en blind fläck som många erkänner men som ingen vet vad vi ska göra något åt. Den blinda fläcken är vad som händer med våra demokratiska värden som insyn och transparens i verksamheter som vi gemensamt bekostar med skattemedel, när de läggs ut på en marknad.

Till att börja med beror detta på marknadsregleringen av den svenska skolan. Sverige öppnade upp för privata aktörer att driva skolverksamhet, genom friskolereformen. Friskolereformen var illa genomarbetad där arkivering av slutbetyg glömdes bort. I början hade kommunerna rätt att ge sina egna kommunala skolor mer budget då de även tog ett övergripande ansvar över till exempel skolskjuts, och därigenom hade större utgifter. Med tiden ändrades detta och idag kan fristående skolor stämma kommuner om de skjuter till extrapengar till sina kommunala skolor. Detta sker samtidigt som det ligger på kommunernas egen budget att hantera alla skolors slutbetyg. De fristående skolorna behöver göra färre delar av sitt uppdrag för lika mycket pengar. Det blir tydligt att friskolornas argument att införandet av offentlighetsprincipen inte handlar om att skolorna inte har råd. Då det finns siffror på att fristående skolor redan idag budgeterar lägre till verksamhetsstöd än vad kommunala skolor gör. Det vill säga det finns ekonomiska medel att sköta en rättssäker och demokratisk dokumenthantering, men det är inte alltid vad de fristående skolorna prioriterar.

Bristen på tillgängligheten till slutbetyg hos fristående skolor har dock dramatiskt minskat över åren. År 2014/15 var det 90% tillgänglighet av slutbetyg. Det är viktigt att även de sista 10 procenten tillgängliggörs. Tyvärr finns det mängder av slutbetyg som aldrig arkiverades under åren efter friskolereformen, som är omöjliga att få tag

på idag. Vilket har skapat en ojämlikhet mellan elever på olika skolor och en stor rättsosäkerhet.

En annan aspekt som är viktig för tillgängligheten till slutbetyg är den framtida övergången från analoga till digitala betyg. Det finns många fördelar med att administrera slutbetyg digitalt. Framförallt skulle det minska arbetet för skolor och för kommunarkiven. Om förslaget om utvecklingen av Beda databasen går igenom, innebär det att skolor endast skulle skicka information till databasen, vilket de allra flesta skolorna redan gör idag.

För individer som begär ut sina betyg skulle det betyda att de endast skulle behöva uppge sitt personnummer, och handläggningstiderna skulle kunna kortas. Det är viktigt att poängtera att denna medborgartjänst bör utvecklas i relation till olika gruppers varierade behov och utmaningar, för att ingen ska bli lämnad efter.

Vidare forskning

Generellt behövs det mer forskning på hur marknadsregleringen av offentlig sektor påverkar dokumenthantering och den demokratiska insynen i verksamheten. Som i detta fall blev resultatet att individer saknar tillgång till slutbetyg. Konsekvenserna av en oseriös dokumenthantering märks först i efterhand. Därför tycker jag att det är viktigt att det görs mer forskning på detta ämne nu, för att vi som samhälle kan undvika liknande resultat som med slutbetygen i framtiden.

Litteraturförteckning

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., 1:3 uppl. Stockholm: Liber

Alvesson, Mats & Skoldberg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Apans anatomi. 2021. Marknadsskolan sista dagar. [Podcast].
<https://soundcloud.com/apansanatomi/marknadsskolans-sista-dagar> (hämtad: 2021-02-25)

Digidelnätverket. 2019. Delaktighet i en digital tid. *Text från Digidelnätverket*.

Rudberg, P. 2011. Kungsgårdets sjukhus; En problematisk arkivbildare. Uppsala universitet, Institutionen för ABM.

Eskilstuna stadsarkiv. 2021. Nationell betygsdatabas med medborgarens behov i centrum, för effektivitet, rättssäkerhet och likabehandling – förslag till medborgarnära tjänst *Skrivelse från stadsarkiven i Eskilstuna, Malmö, Uppsala, Västerås och Örebro. Riktad till regeringen och för kännedom till DIGG, UHR, Riksarkivet, Skolverket och SKR*

Friskolornas riksförbund. 2012. Dokumenthantering i fristående förskolor och skolor. *PM från Friskolornas riksförbund*.

Friskolornas riksförbund. 2014. Överlämnande av elevers betygahandlingar – rekommendationer hur det kan gå till. *PM från Friskolornas riksförbund*.

Friskolornas riksförbund. 2020. Vad innebär offentlighetsprincipen egentligen? *Friskolebloggen*. [Blogg]. 14 september. <https://www.friskola.se/2020/09/14/vad-innebar-offentlighetsprincipen-egentligen/> (hämtad: 2021-03-05)

Galvez, Flores, G. 2017 *Kommunalt självstyre, kommunalisering av skolan och friskolereformen – en analys*. <https://search-ebshost-com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direkt=true&db=edsndl&AN=edsndl.oai.union.nltd.org.UPSALLAI.oai.DiVA.org.uu-319768&site=eds-live&scope=site> (hämtad: 2021-03-23)

Gülenay, Rebecka & Wärlegård, Julia Brynte. 2018. Myndigheter i omställning En kvalitativ studie om digitalisering inom offentlig förvaltning. *Örebro universitet. Institutionen för humaniora, utbildningen- och samhällsvetenskap*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1229173/FULLTEXT01.pdf> (hämtad: 2021-06-09)

Hedin, Anna. 1996. Liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju. *Okänt förlag*. [/tidskrift.file:///C:/Users/trams/Downloads/Liten%20lathund%20om%20kvalitativ%20metod%20med%20tonvikt%20p%C3%A5%20intervju%2011-08-25%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/trams/Downloads/Liten%20lathund%20om%20kvalitativ%20metod%20med%20tonvikt%20p%C3%A5%20intervju%2011-08-25%20(1).pdf) (hämtad: 2021-02-05)

Hood, Christopher. 1991. A public management for all seasons. *Public administration*. <https://search-ebshost-com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edswss&AN=A1991FF02300001&site=eds-live&scope=site> (hämtad: 2021-03-05)

Ivarsson, Elisabeth. 2008. *OAIS som analysverktyg: - en jämförande studie av ett digitaliseringsprojekt*. Mittuniversitetet, fakulteten för naturvetenskap, teknik och medier, Institutionen för informationsteknologi och medier.

Landelius, Ann-Charlotte. 2006. Kommunala- och fristående skolor – en rättslig jämförelse. Förvaltningsrättslig tidskrift. Häfte nr 3.

Leijsne, Emma. 2019. Stora konsekvenser när statistik från friskolor stoppas. *Sydsvenskan*. 19 december. <https://www.sydsvenskan.se/2019-12-19/stora-konsekvenser-nar-statistik-om-friskolor-stoppas> (hämtad: 2021-02-04)

Leijsne, Emma. 2020. Diskussionen om skolan kommer inte bli sig lik. *Sydsvenskan*. 26 Juni. <https://www.sydsvenskan.se/2020-06-26/diskussionen-om-skolan-kommer-inte-att-bli-sig-lik> (hämtad: 2021-02-16)

Leijsne, Emma. 2021. Malmö krävs miljoner i skolpeng till skola som inte finns längre. 13 Januari. <https://www.sydsvenskan.se/2021-01-13/malmo-kravs-pa-miljoner-i-skolpeng-till-skola-som-inte-finns-langre> (hämtad: 2021-04-01)

Lundgren P. Ulf. 2010 *Skolans huvudmannaskap och styrning*, www.lararnashistoria.se.

Malmö stad. 2018. Arkivredovisning för Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden i Malmö stad 2018. *Arkivredovisning för Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden i Malmö stad 2018*.

Margenberg, Cecilia. 2021. Molntjänster inom offentlig sektor: Särskilt om förutsättningarna för personuppgiftsöverföringar till tredje länder. *Uppsala universitet, juridiska institutionen*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1532469/FULLTEXT02.pdf> (hämtad: 2021-06-09)

Näringsdepartementet (2017a). För ett hållbart digitaliserat Sverige - en digitaliseringsstrategi. Stockholm: Regeringskansliet.

Olsson, Sten-Bertil (2016). *Marknadsreglering och dess effekter på regionala och lokala gymnasie- och vuxenutbildningsmarknaders funktion*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2016.

Proposition 1990/91:18. *Om ansvaret för skolan*.

Regeringskansliet. 2015. *Offentlighetsprincipen*. <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/grundlagar-och-demokratiskt-deltagande/offentlighetsprincipen/> (hämtad: 2021-03-14)

Sahlén, Tom. 2005. *Kaos eller struktur – om modern dokumenthantering*. Anneli Sundquist (red) 2005. *Dokumentstyrning i processorienterade organisationer. Dokument & arkiv nr 3. Folkrörelsernas Arkivförbund och näringslivet arkivråd*. Stockholm.

SFS 2010:800. *Skollag*.

SFS 2011:185. *Skolförordning*.

Sjögren, Robert. 2018. *Arkivens demokratiska roll och New public management*. Institutionen för kulturvetenskaper. <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/8943083> (hämtad: 2021-06-02)

Skolverket. 2021. *Ansvarsfördelning – vem gör vad i skolan?* <https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar.../elev-eller-foralder/skolans-organisation/ansvar---vem-gor-vad> (hämtad: 2021-03-28)

SOU 2015:82. Utbildningsdepartementet. *Ökad insyn i fristående skolor*.

Proscovia, Svärd. 2019. *The impact of a new public management through outsourcing on the management of government information: The case of Sweden*. *Records Management Journal*. pp 134 – 151. Doi: 10.1108/RMJ-09-2018-0038.

Universitet- och högskolerådet. 2021. *Beda – den nationella betygsdatabasen*. (<https://www.uhr.se/systemtjanster-for-larosaten/stodsystem-for-larosaten/betygsdatabasen-beda/>). (hämtad 2021-03-14).

Weirdu, G.O. 2012. *Information systems innovation in public organisations: an institutional perspective*. *Information technology & people* 25, ss. 188-206.

Expertintervjuer:

Suzanne Sandberg (Malmö stadsarkiv): Intervjun hölls på plats på Malmö stadsarkiv den 2021-03-02.

Ida Csernak: Intervjun hölls via Microsoft teams och varade 41 minuter den 2021-02-17.

Sten-Bertil Olsson: Intervjun hölls via Microsoft teams och varade 57 minuter den 2021-02-24.

Emma Leijsne: Intervjun hölls via Microsoft teams och varade 37 minuter den 2021-02-18.

Bilagor

Förfrågan till enkät

Hej! Jag heter Clara och jag gör en fallstudie hur hanteringen och tillgängligheten av gymnasiebetyg ser ut i Malmö (masteruppsats i arkivvetenskap). Jag är intresserad att få höra hur eran process runt betygen efter de är satta och underskrivna av rektorn ser ut på [Namn på skola] gymnasium!

Det finns inget intresse att hänga ut någon skola och svaren kommer hanteras anonymt. Det som är relevant för mig är att se helheten hur det generellt ser ut med tillgängligheten med gymnasiebetygen i Malmö.

Jag skulle vara väldigt tacksam och det skulle hjälpa mig mycket ifall du ville svara på enkäten, det tar ca. fem minuter!

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfL3APyUWJNlGGZjX_sK5nROzN9CbedETSw_eK_UMdgrqm0pw/viewform?usp=sf_link

Allt gott!
/Clara Wickström
clara.wickstrom@hotmail.com
076-8163928

Handledare:
Universitetslektor
Ann-Sofie Klareld
ann-sofie.klareld@kultur.lu.se
Avdelningen för kulturvetenskap, Box 192, 221 00 Lund

Förfrågan till expertintervjuer

Hej,

Jag heter Clara Wickström och studerar masterprogrammet ABM (Arkivvetenskap) vid Lunds universitet. Jag håller just nu på att skriva mitt examensarbete i form av en masteruppsats/fallstudie som ska undersöka hur tillgängligheten av gymnasiebetyg ser ut idag i Malmö, både hos kommunala och fristående skolor. Detta med utgångspunkt i att lagar och praxis till stor utsträckning är anpassat till en endast kommunägd skolvärld. Min studie bygger dels på ett jämförelsematerial över tillgänglighet av betygen idag. Utöver det kommer jag även att intervjua olika aktörer/personer som kan berätta bakgrund och orsaker till varför det ser ut som det gör idag.

Emma Leijnsne: [Jag skulle vilja intervjua dig för din erfarenhet och kunskap över skolutvecklingen i Malmö.]

Ida Csernak: [Jag blev tipsad av dig från Suzanne Sandberg på Malmö stadsarkiv, att du är sammankallande för arbetet med Beda-databasen. Som jag är nyfiken på hur den ska fungera och på framtiden!]

Suzanne Sanberg: [Då jag uppfattar Malmö stadsarkiv som ett nav i tillgängliggörandet av gymnasiebetygen, så vill jag gärna ha med er i uppsatsen.]

Sten-Bertil Olsson: [Jag skulle vilja intervjua dig på grund av din avhandling för att få en grund till den regionala skolutvecklingen i Skåne och din kunskap om organisation och marknadsreglering av skolan.]

Intervjuerna är beräknade att ta 45 minuter. Eftersom det är corona tider så kommer intervjuerna ske online. Jag är öppen för att använda det programmet du känner dig mest bekväm med, annars är Teams eller Zoom två förslag på program att hålla intervjuerna i. Tiden för intervjuerna är vecka 7 - 10. Jag bokar gärna in dag så snart som möjligt!

Om vi skulle haft denna intervju på plats skulle jag ha gett dig en samtyckesblankett, nu när det kommer ske online blir det lite annorlunda. Här nedan finns det några punkter som jag vill att du läser och sedan i svaret svarar att du har läst dem :)

- *Det är bara jag som kommer hantera och lyssna på inspelningen och efter inlämnad kurs kommer den raderas.*

- *Du får såklart avbryta deltagandet i studien när du vill.*

Allt gott,
Clara Wickström
clara.wickstrom@hotmail.com
076-8163928

Handledare:
Universitetslektor
Ann-Sofie Klareld
ann-sofie.klareld@kultur.lu.se
Avdelningen för kulturvetenskap, Box 192, 221 00 Lund